

Perinteinen juhannus Aurinkovaaralla
Aavasaksan juhannusjuhlat 1950–1990

Oulun Yliopisto
Historiatieteet
Pro gradu -tutkimus
24.10.2023
Antti Hiltunen

Sisällysluettelo

Johdanto	1
Luku 1 Aavasaksan juhannusjuhlat 1950-luvulla	10
1.1 Oopperaa, balettia ja juoksemista juhannusjuhlilla	11
1.2 Nousukausi ja kulta-aika	14
1.3 Matkailun kehittämistä	17
Luku 2 Aavasaksan juhannus 1960-luvulla	20
2.1 Uusien ohjelmien tulo	20
2.2 Suosion laskun alku	22
2.3 Hotellihanke	26
Luku 3 Juhannusjuhlien vaikeudet 1970-luvulla	30
3.1 Bingo huumaa, humppaa ja diskoa	31
3.2 Huonoja säitä juhannusjuhlilla	33
3.3 Näkötorni ja hotellihankkeessa ongelmia	36
Luku 4 Aavasaksan juhannus 1980-luvulla	39
4.1 Rockfestivaalit	40
4.2 Rockfestivaalien myötä uusi nousu	43
4.3 Uudistunut mainostustyyli	46
Loppulause	49
Lähteet ja tutkimuskirjallisuus	54
Liitteet	56

Johdanto

*Kaukaisessa menneisyydessä tunnettiin jo Aavasaksa – paikka, jonne juhannuksena matkataan keskiyön aurinkoa ihailemaan.*¹

Suomen Lappi on suosittu matkailukohde Helsingin ohella. Erityisesti Lappiin tullaan talvella ihastelemaan lumen ihmemaata ja laskettelemaan tunturien rinteitä. Lisäksi vieraillaan Joulupukin pajakylässä Rovaniemellä.

Suomalaisen kesän suurin juhla on juhannus. Juhannuksena järjestetään ympäri Suomen juhannusjuhlia. Tänä päivänä suosittuja juhlia ovat Raumanmeren juhannus, Kalajoen juhannus ja Himos Festival. Näiden joukkoon kuului ennen myös Aavasaksan juhannusjuhlat, joka oli yksi tunnetuimmista ja suosituimmista juhannuksen viettopaikoista. Juhannusjuhlia vietettiin vaaran päällä vuodesta 1928 vuoteen 1990. Vaaran päällä vietetään edelleen juhannusta mutta ei enää samanlaisia juhannusjuhlia kuin ennen.

Aavasaksa (korkeus 242 m) sijaitsee Ylitornion kunnassa Tornionlaaksossa, Lapin maakunnassa. Tengeliöjoen mutkassa ja Torniojoen varrella, lähellä napapiiriä. Se on myös yksi Suomen kansallismaisemista² ja Lapin ensimmäinen tunnettu matkailukohde. Vaara oli myös aloittamassa Lapin matkailun ja keskeinen tekijä matkakirjallisuuden syntymisessä sekä ihmisten kiinnostumisesta Lappiin. Vaaran päällä on käynyt paljon tutkimusmatkailijoita 1700-luvulta lähtien.

Tutkielmani aihe liittyy Aavasaksan juhannusjuhlisiin. Juhannusjuhlat olivat erittäin suosittuja, ja vaaran päälle tultiin juhlistamaan keskiyön aurinkoa kaikki alta Suomesta. Aavasaksaa nimitetään myös nimellä aurinkovaara. Aiemmissä tutkimuksissa Aavasaksa on esitetty osana Lapin ja Suomen matkailuhistoriaa, mutta se on jäänyt Lapin matkailuhistoriassa Rovaniemen ja tunturikeskuksien varjoon.

¹ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

² Hautajärvi 2014, 88.

Tutkimustehtävä ja keskeiset käsitteet

Pro gradu -tutkielmassani tarkastelen Aavasaksan juhannusjuhlia, jotka olivat Aavasaksan kesän kohokohta ja varsinainen tulonlähde paikan ylläpitäjille. Selvitän, miten Aavasaksan juhannusjuhlia kehitettiin. Tutkielman aikarajaus on vuodet 1950–1990. 1950- ja 1960-luvuilla juhannusjuhlat elivät kultakauttaan. Juhannusjuhlien kulta-aikojen jälkeen 1970-luvulta lähtien juhannusjuhlien kävijämäärä alkoi vähenemään. Viimeiset juhannusjuhlat vietettiin vaaran päällä vuonna 1990.

Tutkimuskysymykset tutkielmassa ovat seuraavat:

1. Miten juhannusjuhlia kehitettiin vuosien saatossa?

2. Mitä juhannusjuhlista kirjoitettiin?

Tutkimuskysymyksillä on tarkoitus selvittää, millä keinoin Aavasaksaa kehitettiin ja sen näkyvyyttä pyrittiin korostamaan ja millä tavalla vastattiin kävijämäärän vähenemiseen ja minikälaista yhteistyötä tehtiin juhlien elvyttämiseksi.

Tutkielmani liittyy matkailunhistoriaan. Keskeisiä käsitteitä ovat matkailu, matkailija, juhannus ja Lappi. Matkailua on mahdotonta kuvailla yhdellä määritelmällä, joka sopisi kaikkiin tilanteisiin. Yksi matkailun tai turismin määritelmistä viittaa toimintaan, jossa ihmiset matkustavat elinpiirinsä ulkopuolella olevaan paikkaan ja oleskelevat siellä yhtäjaksoisesti korkeintaan yhden vuoden ajan vapaa-ajanvieton, liikematkan tai muussa tarkoituksessa.³

Matkailijalla tarkoitetaan yöpyvää matkailijaa, joka viettää vähintään yhden yön matkan kohteessa joko maksullisessa tai maksuttomassa majoituksessa. Suomen kieleen ”kävijä” tai ”vierailija” eivät ole vakiintuneet matkailutermeiksi.⁴

Juhannusta vietetään kesäpäivänseisauksen aikoihin, jolloin päivä on pohjoisella maanpuoliskolla pisimmillään eikä aurinko laske lainkaan. Kesäpäivän seisauksen ajankohta vaihtelee kesäkuun 21. päivän ja 22. päivän välillä. Juhannusta on Suomessa juhlistettu juhannusaattona ei juhannuspäivänä.⁵ Alun perin juhannus oli kiinteällä paikalla 24.6., mutta vuonna 1954 juhannuspäivä siirrettiin liikkuvaksi lauantaiksi, jolloin juhannusaatto on juhlistettu perjantaisin. Juhannuksena liputetaan, ja se on myös Suomen lipun päivä.⁶

³ Veijola, Ilola, Edelheim 2013, 18.

⁴ Veijola, Ilola, Edelheim 2013, 18.

⁵ Aalto 2000, 172–173.

⁶ Aalto 2000, 188.

Lappia on vaikea määrittää, sillä sitä on vuosisatojen ajan määritelty lukemattomin eri tavoin riippuen kulloisenkin arvioitsijan poliittisista tai muista intresseistä. Lapin hallinnolliset, kulttuuriset, poliittiset ja sosioekonomiset rajat ovat muuttuneet kunkin ajan ideologioiden mukaan. Vuonna 1809 hahmottui ensimmäistä kertaa Suomen Lapin käsite ja vuonna 1837 Lappi täsmentyi käsittämään Lapin kihlakuntaa.⁷ Lapin lääni perustettiin vuonna 1938.⁸ Tutkielmassani Lappi käsittää nykyisen Lapin maakunnan alueen (entinen Lapin lääni). Lappia alueena on tutkimuskirjallisuudessa käsitelty monella eri tavalla ja kaikissa ei ole määritelty, mitä Lapilla tarkoitetaan. Tällöin on vaikea tietää, tarkoittaako kirjoittaja nykyistä Lappia vai Lapin historiallista maakuntaa. Ennen vuotta 1938 Aavasaksa kuului Oulun Lääniin ja Peräpohjolan maakuntaan. Historiallisessa kontekstissa olen tehnyt sellaisen ratkaisun, että käsittelen siinä Lappia nykyisenä alueena, koska käyttämässäni tutkimuskirjallisuudessa ei ole Lappia määritelty.

Tutkimustilanne

Matkailu ilmiönä on laaja-alainen ja monipuolinen. Matkailua on tutkittu monella eri tieteenalalla varsinaisesti 1990-luvulta lähtien. Historioitsijat ovat myös olleet kiinnostuneita matkailun tutkimisesta. Erityisesti historian tutkijoita on kiinnostanut matkailun näkyvimmit ilmiöt kuten keskiajan pyhiinvaellukset ja Grand Tour-matkailu 1600–1700-luvuilla. Sen sijaan 1800- ja 1900-lukuja on tutkittu vähemmän. Myös massaturismi on suhteellisen tuore ilmiö historian tutkimuksen kentällä.⁹

Kuten aiemmin todettu, Aavasaksaa on tutkittu vähän. Aavasaksa mainitaan monissa matkailuteoksissa, kun käsitellään Suomen matkailua 1800-luvulla. 1900-luvun matkailun yhteydessä Aavasaksa jää vähälle huomiolle. Aavasaksasta on tehty pari pro gradu -tutkielmaa. Mervi Angerian pro gradu *Kotiseutu matkakohteena, matkakohde kotiseutuna: kirjoituksia Aavasaksalle noususta* (2009). Tarkastelee, miten paikalliset ihmiset kokevat Aavasaksan kotiseutuna ja kuinka tuodaan esille kotiseudun näkökulma matkailun sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyuden kehittämiseen ja paikallisuuden ja paikallisten ihmisten huomioonmääritykseen. Jaana Jokisen pro gradu *Auringon valtakunta - Aavasaksan maiseman muuttuvat merkitykset* (2000). Tutkii, miten matkailualueen maisemallista muutosta teoreettis-

⁷ Lähteenmäki 2006, 5.

⁸ Lähteenmäki 2006, 66.

⁹ Kostiainen 2004, 13.

metodologisen ja empiirisen näkökulman kautta. Tutkielmassa käsitellään Aavasaksan matkailua aina 1800-luvulta 1990-luvun loppuun asti. Ohuenlaisesti käsitellään myös juhannusjuhlia.

Tutkielmani kannalta keskeisin teos on Harri Hautajärven *Autiotuvista Lomakaupunkeihin – Lapin matkailun arkkitehtuurihistoria* (2014). Väitöskirjassa käsitellään Lapin matkailuarkkitehtuuria ja matkailun historiaa. Matkailua käsitellään vaiheittain ensimmäisistä löytöretkeilijöistä nykypäivän lomakaupunkeihin. Vaikka kirjassa on arkkitehtuurinen näkökulma, siinä käsitellään myös arkkitehtuurin suhdetta maisemiin ja paikalliseen kulttuuriin. Tutkimukseni kannalta teoksessa keskitytään ainoastaan Lapin matkailun kehitykseen ja siinä käsitellään myös Aavasaksaa ja sen rakennuksia.

Suomen matkailun kehityksen kannalta tärkeä teos on Sven Hirnin ja Erkki Markkasen *Tuhansien järvien maa – Suomen matkailun historiaa* (1987). Kirjassa kuvataan matkailun kehittymistä ja kehittämistä Suomessa keskiajan lopulta 1980-luvun lopulle. Tutkielmani kannalta teoksessa käsitellään myös Suomen matkailijayhdistyksen (myöhemmin Suomen matkailuliitto) merkitystä ja roolia Suomen matkailun edistämisessä ja kehittämisessä.

Auvo Kostiainen, Janne Ahtola, Leila Koivunen, Katariina Korpela ja Taina Syrjämaa ovat laatineet teoksen *Matkailijan ihmeellinen maailma – Matkailun historia vanhalta ajalta omaan aikaamme* (2004). Teos on matkailun historian kattava kokonaisesitys. Siinä käydään kansainvälisesti tapahtunutta matkailun muotojen kehitystä vaiheittain vanhalta ajalta 1900-luvun loppuun.

Matkailututkimuksen lukukirja (2013) ja *Matkailututkimuksen avainkäsitteet* (2017). Teoksissa käsitellään matkailun tutkimusta. Matkailututkimuksen lukukirjassa ensisijaisesti tutkitaan matkailua toimialana, elinkeinona ja työllistäjänä. Matkailututkimuksen avainkäsitteissä näiden lisäksi tutkitaan matkailua monesta eri näkökulmasta käsin.

Lähdeaineisto ja menetelmät

Käytän työssäni kolmea lähdekokonaisuutta: sanomalehtiä, lehtikokoelmaa ja Tornionlaakson matkailijayhdistyksen aineistoja. Sanomalehdet ovat Lapin Kansa ja Pohjolan Sanomat. Molemmat sanomalehdet ovat lappilaisia. Sanomalehdistä olen etsinyt ne vuodet, joita ei löytynyt lehtileikkeistä. Käytän näitä kahta sanomalehteä täydentämään toisiaan kattavan kuvan saamiseksi.

Lapin Kansa perustettiin vuonna 1928 Rovaniemellä.¹⁰ Lehti oli maalaisliiton (Suomen Keskusta) äänenkannattaja vuoteen 1958 asti¹¹, jonka jälkeen se on ollut sitoutumaton.¹² Pohjolan Sanomat perustettiin vuonna 1915 Kemissä.¹³ Lehti lopetti toimintansa itsenäisenä lehtenä vuonna 2015, jolloin se yhdistettiin osaksi Lapin Kansaa. Vuonna 2017 Pohjolan Sanomat lopetti toimintansa kokonaan. Lehti oli vuodesta 1918 vuoteen 2001 asti maalaisliiton/Suomen Keskustan äänenkannattaja.¹⁴

Sanomalehtien lisäksi tutkin Tornionlaakson matkailijayhdistys ry:n pöytäkirjoja ja toimintakertomuksia. Pöytäkirjat käsittävät vuodet 1965–1973 ja 1957–1981 (samassa aineistossa on pöytäkirjojen lisäksi muita asiakirjoja). Toimintakertomukset käsittelevät vuosia 1957–2019.

Näiden lisäksi käytän Ylitornion kunnan kotiseutuarkistosta Aavasaksan ystävien lehtileikkeitä. Lehtileikkeet käsittelevät vuosia 1964–1997. Lehtileikkeissä löytyy pääasiassa aineistoa 1950- ja 1960-lukujen sanomalehdistä ja jonkun verran 1970- ja 1980-lukujen sanomalehdistä. Lehtileikkeissä on kerätty aineistoa, mikä ensisijaisesti liittyy Aavasaksaan. Lehtileikekokoelmaa ei ole koottu järjestelmällisesti. Lehtileikkeistä löytyy paljon samalta vuodelta kertovia juttuja, mutta kaikilta vuosilta ei löydy juttuja. Lehtileikkeissä ei ole aina merkattu, mistä lehdestä se on otettu ja miltä ajankohdalta. Tämän johdosta käytän sanomalehtiä primäärilähteinä.

Lähiluku on pääasiallinen menetelmäni. Tilastollista esittämistä hyödynnän, kun tutkin juhannusjuhlien vierailijoiden määrää. Sanomalehdissä keskityin käymään läpi juhannusviikon ja juhannuksen jälkeisen päivän, jolloin käytiin läpi juhannuksen viettoa eri paikoissa ja juhannuskuolemia. Juhannusviikolle keskityin siksi, että sieltä löytyi aina mainoksia, mutta myös muita juttuja, jotka käsitelivät Aavasaksaa. Lehdissä juhannukseen liittyvien juttujen määrä vaihteli vuosittain.

Vuoteen 1955 asti Suomessa juhannuksen paikka kalenterissa vaihteli, joten se vaikutti myös niiltä ajoilta sanomalehtien läpi käymiseen. Vuoden 1955 jälkeen, kun juhannuksen paikasta tuli pysyvä, helpottui myös sanomalehtien läpi käyminen. 1950–1970-luvuilla

¹⁰ Salokangas 1987, 334.

¹¹ Salokangas 1987, 256.

¹² Löyttyniemi 1988, 366.

¹³ Salokangas 1987, 190.

¹⁴ Salokangas 1987, 247.

sanomalehdet ilmestyivät juhannuksen jälkeen tiistaisin. 1980-luvulla sanomalehdet ilmestyivät juhannuksen jälkeen maanantaina.

Työn rakenne on kronologinen, ja käsittely etenee vuosikymmenittäin. Jokaisen vuosikymmenen kohdalla tarkastelen järjestäjät ja ohjelmat, vierailijoiden määrät sekä mainostamista ja Aavasaksan ja juhannusjuhlien saamaa mediahuomiota. Vierailijoiden määrää vertaan muihin Lapin juhannuksenviettopaikkoihin.

Historiallinen tausta

Lappi ja etenkin Aavasaksa olivat ulkomaalaisten kiinnostuksen kohde kesäyön auringon takia. Varsinaisen Lappi-kiinnostuksen aloitti ranskalainen luonnontieteilijä ja aatelismies Pierre Louis Moreau de Maupertuis. Maupertuis suoritti vuosina 1736–38 Tornionlaaksossa ja Aavasaksalla maapallon muodon mittauksia, tarkoituksena selvittää, oliko maapallo navoilta litistynyt vai ei. Kyse oli Ranskan akatemian toimeksiannosta. Maupertuis julkaisi matkojensa pohjalta teoksen, joka teki Aavasaksasta tunnetun.¹⁵ Giuseppe Acerbin matkusti Suomen ja Lapin halki Nordkappiin. Hän kirjoitti matkastaan kirjan vuonna 1799 (englanniksi *Travels through Sweden, Finland and Lapland to the North Cape in the years 1798 and 1799*). Kirjassa kuvattiin nousua Aavasaksalle.¹⁶

Maupertuissin, Acerbinin ja muiden ulkomaalaisten matkailijoiden ja tutkijoiden kuvaukset Aavasaksasta ja Tornion jokivarresta levisivät eurooppalaisyleisön piiriin ja johtivat 1700-luvun mittaan orastavan Lapin-matkailun ja matkakirjallisuuden syntyyn. Tälle kirjallisuudelle oli ominaista ylevien luonnonilmiöiden sekä äärimmäisten kokemusten metsästys, joukossa miltei kaikki myöhemmän Lapin- ja Suomen matkailun peruskliseet saunoineen, poroineen ja pulkkineen.¹⁷

Eurooppalaisten kiinnostukseen Lappia kohtaan vaikutti erityisesti vuonna 1673 Johannes Schefferus kirjoittama tietoteos *Lapponia*. *Lapponia* oli myös pitkään Lappi-tietouden päälähte ja matkaopas.¹⁸ Suomalaisille Aavasaksan teki tunnetuksi Topelius *Maamme kirjassa* vuonna 1875, vaikka Topelius itse ei koskaan käynytkään paikan päällä.¹⁹

¹⁵ Hautajärvi 2014, 55.

¹⁶ Hemmi, Vuoristo 1993, 25.

¹⁷ Häyrynen 2005, 38, Hemmi, Vuoristo 1993, 25.

¹⁸ Hautajärvi 2014, 53.

¹⁹ Hautajärvi 2014, 90.

Matkailijoiden parissa alkoi 1800-luvulla kasvaa kiinnostus luonnonmaisemia kohtaan.²⁰ 1800-luvulla Suomessa voimistui kansallisuusaate. Aatteeseen liittyi osana Suomen maise-
mien ihailu ja luonnonnähtävyyksiin tutustuminen. Kysymys oli jostakin ainutlaatuisesta: iki-
ihana isänmaa, jota kelpasi esitellä myös ulkomaalaisille.²¹ Luonnonnähtävyyksistä alkoivat
Aavasaksa, Imatra ja Punkaharju kiinnostaa matkailijoita.²² Imatralla rakennettiin hotelli
vuonna 1871. Punkaharjulle hotelli rakennettiin vuonna 1846.²³ Matkailijat olivat ensisijai-
sesti ulkomaalaisia sekä kotimaisia virkamiehiä ja pappeja.²⁴

Lapin matkailun alkua haittasivat etupäässä hankalat kulkuyhteydet ja pitkät etäisyydet. En-
nen rautatie- ja vesiliikenteen kehittymistä kuljetuksista huolehti kyytilaitos.²⁵ Ennen 1800-
lukua kulkeminen Lapissa tapahtui lähinnä vesireittejä pitkin ennen kuin aloitettiin rakenta-
maan maanteitä.²⁶ Maanteiden teko tapahtui hitaasti, Lapin karttaa katsoessa huomaa tei-
den tulleen rakennetuksi jokien vierustoille, noudattamaan niiden kulkua, ja jokivarsiasutuk-
sen sijaintia. Tie- ja jokiverkosto palvelivat näin myös kätevästi toisiaan eikä vaikuttanut
matkailureitteihin.²⁷ Alkeellisten liikenne- ja majoitusolojen vuoksi matkailu pohjoisessa
Lapissa oli harvinaista ennen 1920-lukua.²⁸

Rovaniemelle maantie tuli vuonna 1839, Tornioista Ylitornioon valmistui vuonna 1829 ran-
nikkotie²⁹ ja Muonioon saatiin maantie valmiiksi vuonna 1893. Vaikka maanteitä rakennettiin
Lappiin, henkilöliikenne kulki pääsääntöisesti vesireittejä pitkin, koska Lapin maantiet olivat
heikkokuntoisia ja epämukavia matkustaa. Maantiet kulkivat jokien varsilla, jolloin tämä ei
vaikuttanut matkailureitteihin.³⁰ Varsinainen muutos Lappiin oli rautateiden tulo 1900-luvun
alussa, jolloin matkailijoiden saapuminen Lappiin oli vaivattomampaa.³¹ Tornioon saatiin
rautatieyhteys vuonna 1903, Rovaniemelle vuonna 1909 ja Ylitorniolle vuonna 1928.³² Yli-
torniolta tuli rautatieyhteys Aavasaksalle. Aavasaksan läheisyyteen saatiin rautatieasema
1930-luvun puolessa välissä. Tällöin oltiin noin 200 metrin päässä keisarinmajasta.³³ Kun

²⁰ Leipner 2004, 13.

²¹ Hemmi, Vuoristo 1993, 25.

²² Hemmi, Vuoristo 1993, 27.

²³ Hemmi, Vuoristo 1993, 27.

²⁴ Krohn 1991, 40.

²⁵ Hirn 1987, 94.

²⁶ Hautajärvi 2014, 52.

²⁷ Hautajärvi 2014, 82.

²⁸ Hautajärvi 2014, 83.

²⁹ Mäkinen 1983, 165.

³⁰ Hautajärvi 2014, 80–81.

³¹ Hirn 1987, 101.

³² Hautajärvi 2014, 83.

³³ Mäkinen 1983, 165.

rautatiet ja maantiet lopulta ulottuivat myös pohjoisimpaan Lappiin, ne toivat mukanaan kulttuurisen muutoksen. Niitä pitkin pohjoiseen saapui uusi aika uusine tapoineen ja ajatuksiineen.³⁴

Vuonna 1887 perustettiin Suomen matkailijayhdistys edistämään Suomen matkailuolosuhteita. Matkailijayhdistyksen keskeisin tehtävä oli kotimaanmatkailun kehittäminen. Yhdistyksen tavoitteena oli matkailuolosten kohentaminen eurooppalaisten matkailumaiden tasolle ja ulkomaisten matkailijoiden houkuttelemine Suomeen. Yhdistyksen toiminta perustui paikallisosastoihin. Paikallisosastojen lisäksi yhdistyksellä oli laaja asiamiesverkosto. Yhdistyksen toiminta näkyi matkailualueiden ja -kohteiden rakentamisessa, suunnittelussa ja kunnostamisessa. Yhdistys hoiti myös tiedottamista niin Suomeen kuin ulkomaillekin. Julkaisu-toiminta käsitti matkailuoppaita, esitelehtiä, matkailu- ja retkeilylehtiä, aikatauluja ja hake-mistoja.³⁵ Itsenäisyyden ajan alun Suomessa Suomen matkailijayhdistyksen tavoitteet olivat likimain samat kuin autonomian ajalla. Näiden tavoitteiden lisäksi uutta oli luonnonsuojelun edistäminen ja Lapin saattaminen matkailu- ja retkeilyalueeksi.³⁶

Matkailun vilkastuessa 1800-luvulla alkoi perinteisen matkakirjallisuuden rinnalle nousta lisäksi matkaoppaita. Ulkomaalaisille suunnatuissa oppaissa Aavasaksa mainitaan yhtenä tunnetuimmista nähtävyyksistä ja erityisesti kesäyön auringon katselupaikkana.³⁷

Aavasaksalle oli kokoonnuttu viettämään juhannusta keskiajalta lähtien. Viimeistään 1810-luvulla paikkakuntalaiset alkoivat kokoontua vaaran päälle.³⁸ Aavasaksaa kohtaan oli niin paljon kiinnostusta, että vuonna 1857 alettiin kehittää ensimmäistä pakettimatkaa höyrylaivalla Pietarista. Hanke kuitenkin epäonnistui.³⁹ Aavasaksalla kävi 1900-luvun alussa enemmän ulkomaalaisia kuin kotimaisia matkailijoita.⁴⁰

Vuonna 1878 valtio osti Aavasaksan maa-alueita yksityisiltä maanomistajilta ja ryhtyi suunnittelemaan matkailijoita palvelevaa rakennusta. Kuten Imatralla ja Punkaharjulla myös Aavasaksalla matkailijoiden pääasiallisimmat huoltotarpeet kytkettiin majan aikaansaamiseen.⁴¹

³⁴ Hautajärvi 2014, 81.

³⁵ Markkanen 1987, 151 ja 154.

³⁶ Hemmi, Vuoristo 1993, 32.

³⁷ Hirn 1987, 63.

³⁸ Hautajärvi 2014, 88.

³⁹ Hirn 1987, 85.

⁴⁰ Markkanen 1987, 193.

⁴¹ Hirn 1987, 116–117.

Vuonna 1879 aloitettiin suunnittelemaan aurinkotemppeleitä vaaran päälle. Aurinkotemppelein rakentaminen hylättiin sen kalleuden ja epäkäytännöllisyyden vuoksi. Epäonnistuneen suunnitelman jälkeen vaaran päälle rakennettiin vuonna 1883 matkailupaviljonki. Tämä sai kansan suussa keisarinmajan nimen, jona rakennus edelleen nykyään tunnetaan. Keisarinmaja oli ensimmäinen turistikohte Suomessa, ja Venäjän keisarin oli tarkoitus vierailulla Aavasaksalla. Lähteestä tai tutkijasta riippuen maja rakennettiin joko Aleksanteri II:n tai III:n vierailua silmällä pitäen. Kumpikaan keisareista ei vierailut vaaran päällä, sillä käynti peruuntui epävakaan poliittisen tilanteen vuoksi. Majan nimi ja tarina edistivät matkailullista mielenkiintoarvoa.⁴² Kun maja saatiin käyttöön, voitiin matkailijoiden lukua tarkastella vieraskirjan avulla.⁴³ Rakennus on näihin päiviin asti säilynyt melko alkuperäisessä kunnossa.⁴⁴

1900-luvun alussa Aavasaksa oli yksi tärkeimmistä kesäyön auringon palvojen kokoontumispaikkoja. Aavasaksa alkoi saada kilpailijoita, kun huomattiin keskiyön auringonnäkyvän muuallakin kuin Aavasaksalla. 1920-luvun puolessa välissä Rovaniemen Ounasvaara oli Aavasaksaa suosittu matkailukohte. Rautatieyhteyden valmistuminen Rovaniemelle ennen Aavasaksaa muutti matkailutilanteen Ounasvaaran eduksi.⁴⁵

Vuonna 1927 perustettiin Tornionlaakson matkailijayhdistys, joka oli samalla Lapin ensimmäinen paikallisosasto. Tornionlaakson matkailijayhdistys oli alaosastona Suomen matkailijayhdistyksessä. Tornionlaakson matkailijayhdistys järjesti seuraavana vuonna juhannusjuhlat, joita alettiin järjestää vuosittain. Juhannusjuhlien yhteydessä alettiin kerätä varoja näkötornia varten. Tätä ennen rakennettiin vuonna 1933 tanssilava. Aavasaksasta tehtiin lyhyt elokuva vuonna 1946 nimellä Juhannusyö Aavasaksalla. Vuonna 1946 Suomen matkailijayhdistys otti keisarinmajan hoitaakseen ja alkoi myös pitämään sitä keväällä avoinna hiihtosesongin aikaan.⁴⁶

1920- ja 1930-luvuilla matkailun edellytykset paranivat huomattavasti. Matkustusnopeus, mukavuus ja -kapasiteetti lisääntyivät merkittävästi rautatieliikenteen, tieverkoston, linja-auto- sekä yksityisen liikenteen kehittyessä. Samaan aikaan Suomen matkailijayhdistys ryhtyi entistä pontevammin markkinoimaan ja edistämään matkailua. Uudet matkailukohteet osoittautuivat monia perinteisiä kohteita vetovoimaisemmiksi ja ohittivat ne suosiossaan.⁴⁷

⁴² Hautajärvi 2014, 90–91.

⁴³ Hirn 1987, 122.

⁴⁴ Hautajärvi 2014, 96.

⁴⁵ Markkanen 1987, 242–243.

⁴⁶ Hautajärvi 2014, 97–98.

⁴⁷ Markkanen 1987, 234.

1. Aavasaksan juhannusjuhlat 1950-luvulla

Sotien jälkeen Karjalan menetys vahvisti Lapin merkitystä Suomen periferiana, salaperäisen lumovoimaisena ja alkukantaisena erämaiden maana. Ne, joilla oli varaa ja aikaa, matkustivat Lappiin retkeilemään ja hiihtämään, kuten 1930-luvullakin. Lapin matkailun suosioon vaikutti edelleen halu kulkea luonnossa ja harrastaa liikuntaa. 1940–1950-luvun Lapin-matkojen sisältönä oli erähenkisyyttä ja pohjoisen romantiikkaa, hiihtoretkiä ja saunomista, takatulen loistetta hämärässä hirsikämpässä. Tuolloin elettiin vielä klassisen matkailun aikaa. Matkailijat halusivat kohdata sen ihanteellisen ja romantisoidun todellisuuden, jonka olivat kiteyttäneet aikaisemmat ylempien luokkien matkajat, ja jota parhaiten edustaa topeliaanisen isänmaanrakkauden täyttämä luontoromantiikka.⁴⁸

Sotien aiheuttamat rajamuutokset niin Karjalan alueella kuin myös Lapissa muuttivat oleellisesti Lapin matkailun luonnetta. Rajan taakse jäivät tai joutuivat sen keskeltä jakamiksi Karjalan suositut lomakohteet. Näin ollen näiden menetettyjen kohteiden tilalle nousi uusia luonnonkohteita Lapin suunnalta, ennen muuta Kilpisjärvi ja Utsjoki. Lappia oli kuten todettu kuvattu jo 1700-luvulta, mutta vasta nyt se ilmaantui suuressa mitassa populaarikuvastoon korvaamaan uuden rajan taakse jäänyttä itäistä metsäperiferiaa. Sotien jälkeen parantunut tiestö teki Lapin turismin uudessa mitassa mahdolliseksi.⁴⁹

Ennen sotia ihmisiä kiinnosti matkustaa Lapin lisäksi myös Jäämerelle. Jäämerelle oli käytävissä vain yksi reitti, joka kulki Petsamon kautta. Petsamon menetyksen jälkeen avautui Jäämerelle kaksi uutta reittiä, jotka ovat edelleen käytössä. Toinen reiteistä kulki Utsjoen Karigasniemen kautta ja toinen Enontekiön kautta. Näiden uusien reittien tuleminen vaikutti erityisesti Tornionlaakson matkailuun. Tätä ennen Tornionlaakso oli ollut syrjässä Lapin matkailureiteiltä, etenkin Jäämerelle päin suuntautuvaan matkailuun nähden. Enontekiön reitin avulla Tornionlaaksosta tuli tärkeä läpikulkutie, mikä mahdollisti ja asetti uusia vaatimuksia matkailun kehittämiseksi Tornionlaaksossa.⁵⁰

⁴⁸ Hautajärvi 2014, 200.

⁴⁹ Häyrynen 2005, 74.

⁵⁰ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

1.1 Oopperaa, balettia ja juoksemista juhannusjuhlilla

Tornionlaakson matkailijayhdistys oli järjestänyt vuodesta 1928 asti juhannusjuhlia Aavasaksan päällä, mutta ei omistanut tai vastannut juhannusjuhlien ohjelmasta. Vaaran päällä olevat rakennukset omisti ja huolsi Suomen matkailijayhdistys, esimerkiksi keisarinmajan. Tähän tuli muutos vuonna 1951, jolloin Tornionlaakson matkailijayhdistys allekirjoitti Suomen matkailijayhdistyksen kanssa sopimuksen, jossa Suomen matkailijayhdistys luovutti keisarinmajan ja sitä ympäröivän luonnonsuojelualueen Tornionlaakson matkailijayhdistyksen hallintaan vuoteen 1975 saakka. Samana vuonna Tornionlaakson matkailijayhdistys otti juhannusjuhlien ohjelman järjestettäväkseen.⁵¹

Tornionlaakson matkailijayhdistys ei yksinään järjestänyt juhannusjuhlia. 1950-luvulla juhannusjuhlat järjestettiin vähintään yhden tai kahden muun yhteistyöjärjestön kanssa. Yhteistyöjärjestöt olivat Tornionlaakson valistusliitto (vuosina 1952–1955 ja 1957)⁵², Peräpohjan nuorisoseurain keskusliitto (vuosina 1954, 1955, 1957 ja 1959)⁵³ ja Aavasaksan urheilijat vuonna 1957⁵⁴. Yhteistyöjärjestöt olivat paikallisia järjestöjä. Juhannusjuhlat järjestettiin talkooporukalla, esimerkiksi vuonna 1958 mukana oli 150 henkilöä.⁵⁵

Vuoden 1950 juhannusjuhlilla ja sitä edeltävillä juhannusjuhlilla oli järjestetty lippujuhla. Vuoden 1951 juhannusjuhlille lippujuhlan ohjelmallista arvoa korostettiin muuttamalla se valtakunnalliseksi lippujuhlaaksi. Tämä ohjelmanumero aloitti aina juhannuksen vaaran päällä kello 19 aikaan ja kesti tunnin verran. Ohjelma alkoi lipunnostolla ja lippulaululla. Ohjelmassa oli aina kaksi puhujaa. Ensimmäinen oli avauspuhe, ja toisena oli juhlapuhe. Avauspuheen esitti yleensä joku lähialueelta oleva henkilö, ja juhlapuheen esitti valtakunnallisesti merkittävä henkilö, 1950-luvulla vakiintui ministeritason puhuja, yleensä opetusministeri. Esimerkiksi opetusministerit Johannes Virolainen ja Veikko Vennamo esiintyivät puhujina. Lippujuhlassa oli mukana lisäksi pikkuohjelmaa, kuten nuorisoseurojen esittämiä kansantanssitaiteita ja laulu- ja kuoroesityksiä. Ohjelman lopussa laulettiin Lapin maakuntalaulu. Avauspuheet käsittelivät aina jollain tapaan Aavasaksaa ja juhannusta. Juhlapuhujien aiheet vaihtelivat laajasti. Puheiden aiheet vaihtelivat Aavasaksasta, Lapin kehityksestä aina

⁵¹ Tornionlaakson vuosikirja 2015–2017, 160.

⁵² Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

⁵³ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto., Tornionlaakson matkailijayhdistyksen toimintakertomus 1957, PS 23.6.1959.

⁵⁴ TMY toimintakertomus 1957.

⁵⁵ PS 19.6.1958.

laajemmin kotimaiseen kehitykseen. 1950-luvun alussa puheet korostivat jälleenrakennusta ja 1950-luvun lopussa matkailua. Lippujuhlassa oli aina mukana soittokunta. Lehdissä tuotiin yleensä esiin, ketkä olivat puheita pitämässä mutta puheiden sisältöjä ei samassa määrin.⁵⁶ Valtakunnallisella lippujuhalla oli nostattavaa isänmaallista ja maakunnallista henkeä.

Vuosien 1952 ja 1959 välillä järjestettiin juhannusjuhlilla ooppera- tai balettiesityksiä. Esitykset vaihtelivat vuosittain. Oopperan tai baletin esitti aina Suomen Kansallisooppera ja esitykset oli yleensä jokin kansainvälisesti tunnettu esitys⁵⁷, esimerkiksi Joutsenlampi. Suomalaisen omaa tuotantoa esitettiin vuoden 1957 juhannusjuhlilla, Suihkulähde (balettiesitys).⁵⁸ Ooppera- tai balettiesitys alkoi aina valtakunnallisen lippujuhlan jälkeen kello 21 tai 22 väliisenä aikana ja kesti noin kolme tuntia, esityksessä oli myös tauko. Mikäli esitys kesti yli keskiyön. Pidettiin hetken tauko ihailien keskiyön aurinkoa.

*...Katkaistaan esitys hetkeksi, sillä silloin on päästy koko juhlan kohokohtaan, jolloinka kaikki silmäparit katselevat lumoutuneina taivaanrannalla tapahtuvaa iki-ihanaa luonnonnäytelmää, jonka vain täällä napapiirin mailla saa nähdä.*⁵⁹

Tämän jälkeen esitys jatkui.⁶⁰ Vuonna 1952, jolloin piti olla ensimmäistä kertaa ooppera- tai balettiesitys, se jouduttiin perumaan sateen vuoksi.⁶¹ Tämä oli ainoa kerta, kun ohjelmanumero jouduttiin säiden vuoksi perumaan. Muutoin juhannusjuhlien ohjelma vietiin vuosien aikana sovitusti läpi. Vuonna 1958 poikkeuksena oli näytelmä oopperan tai baletin sijaan. Kemian kaupunginteatteri esitti Putkinotko näytelmän.⁶²

Joinain vuosina oli vaihtelevasti oopperan tai baletin jälkeen ohjelmanumero juhannusyön rapsodia. Rapsodiassa oli vaihtelevaa ohjelmaa, jotka sisälsivät ihmisten haastatteluja, musiikkia, lausuntaa, laulua ja huumoria. Ohjelma päättyi keskiyöhön.⁶³

Vuoden 1956 juhannusjuhlille tuotiin uusi urheilullinen ohjelmanumero, maastojuoksu. Ensimmäisellä kertaa juostiin vaaran rinnettä ylös ja alas.⁶⁴ Juoksumatkojen pituudet

⁵⁶ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto., LK 27.6.1950, 25.6.1957, PS 24.6.1958, 23.6.1959.

⁵⁷ Liite 1.

⁵⁸ LK 25.6.1957.

⁵⁹ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

⁶⁰ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto., LK 25.6.1957, PS 24.6.1958, 23.6.1959.

⁶¹ LK 26.6.1952.

⁶² LK 24.6.1958.

⁶³ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto., LK 24.6.1958 PS 19.6.1959.

⁶⁴ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

vaihtelivat neljästä kilometristä kuuteen kilometriin. Juoksutapahtuma alkoi kello 20 aikaan. Vuosittaisista osallistujamääristä ei ole tietoa muutamaa vuotta lukuunottamatta. Vuonna 1958 kisaan osallistui kuusi juoksijaa.⁶⁵ Juoksutapahtumasta tuli jatkuva ohjelmanumero 1950-luvun lopulla ja siitä käytettiin mainoksissa ja ohjelmanumeroissa kahta eri nimeä vuosien varrella, Aavasaksan juoksu ja perinteellinen juoksu.⁶⁶

Juhannusjuhlilla oli muitakin numeroita mutta niiden esiintymiskerrat vaihtelivat. Useimmiten oli mukana kansantanhuja ja arvontakilpailuja. Kansantanhuiissa esiintyivät yleensä nuori-
sojärjestöt. Vuoden 1951 juhannusjuhlilla oli 10-henkinen miestenjoukkue, jotka olivat voittaneet eri olympialaisissa Suomelle olympiakultaa, tunnetuimpia nimiä joukkueessa olivat muun muassa Hannes Kolehmainen ja Heikki Hasu. Juhannusjuhlilla esiintyi muun muassa naisvoimistelujoukkue (1951⁶⁷) ja keilailuvoimistelujoukkue (1952⁶⁸). Näiden lisäksi oli köydenvetokilpailuja ja pussitappeluja. Vuonna 1951 oli Suomi–Ruotsi -maaottelu köydenvedossa. Vuonna 1954 oli hanurimestaruuskilpailu, voittajasta ei ole tietoa.⁶⁹

Juhannusjuhlilla järjestettiin arvontakilpailuja vuodesta 1953 vuoteen 1955 asti. Arvontaan osallistuttiin pääsylippumaksulla. Arvonnassa oli jokaisena vuonna sama palkinto, joka oli matkailupaketti. Matkailupaketti sisälsi kahden vuorokauden matkan joko Kilpisjärvelle tai Aulangolle. Matkakohde määräytyi asuinpaikan mukaan. Tornion pohjoispuolella asuvat saivat matkan Aulangolle ja Tornion eteläpuolella saivat matkan Kilpisjärvelle.⁷⁰

Juhannusjuhlat huipentuivat aina tanssiin, mikä oli ohjelmistossa viimeisenä ohjelmassa. Tanssit alkoivat yleensä keskiyön jälkeen, kun ensin oli ihailtu juhlien keskipistettä keskiyön aurinkoa. Tanssia kesti yleensä aamu kello kuuteen asti, jolloin juhannusjuhlat päättyivät.⁷¹

1950-luvun alussa juhannusjuhlien ohjelmanumerot eivät olleet valtakunnallista lippujuhlaa lukuun ottamatta vakiinnuttaneet paikkaansa. Vuodesta 1952 lähtien juhannusjuhlat keskittyivät kolmeen osaan. Ensimmäisenä oli valtakunnallinen lippujuhla, joka aloitti juhannusjuhlat, toisena ooppera- tai balettiesitys ja kolmantena keskiyön rapsodia. Vuodesta 1956 tuli mukaan maastujuoksutapahtuma. Juhannusjuhlat päättyivät aina tansseihin.

⁶⁵ PS 24.6.1958.

⁶⁶ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto., PS 25.6.1957, 24.6.1958, 23.6.1959.

⁶⁷ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

⁶⁸ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

⁶⁹ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

⁷⁰ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

⁷¹ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto., LK 26.6.1952, 25.6.1957, PS 24.6.1958, 23.6.1959.

Ohjelmistossa oli monenlaista ohjelmaa kaikille aina kansantänhuista, juoksuun, oopperaan ja tanssiin. Etenkin oopperat ja baletit tarjosivat yleisölle sellaista, mitä ei useimmilla ollut muutoin mahdollista kokea.

1.2 Nousukausi ja kulta-aika

Helsingissä piti olla vuonna 1940 olympialaiset. Nämä peruuntuivat toisen maailmansodan syttymisen takia. Helsinki valittiin uudestaan vuonna 1947 vuoden 1952 olympialaisten kisapaikaksi. Tämä valinta osaltaan kiihdytti Suomessa matkailun kehittämistä ja sodan vaurioiden korjaamista. Varsinkin Lapissa piti Lapin sodan jälkeen aloittaa jälleenrakentaminen ja sanan kirjaimellisessa merkityksessä jälleenrakennustyöt oli aloitettava matkailukohteisakin.⁷² Keisarinmaja säilyi ehyenä Lapin sodassa, mutta muut Lapin matkailukohteet oli rakennettava uudelleen.⁷³

Helsingin olympialaisia on pidetty käännekohtana Suomeen suuntautuvassa matkailussa. Tämä tosin ei näkynyt ulkomaisten matkailijoiden määrän kasvuna kuin olympiavuonna. Heti seuraavana vuonna ulkomaisten matkailijoiden määrä laski. Olympialaisilla oli sen sijaan suuri merkitys suomalaisten itsetunnon ja isänmaallisuuden kohottajana. Tämä näkyi myös kotimaan matkailun elpymisenä. Lähes jokaisen perheen toivematka oli järvimatka Saimaalla. Vuosikymmenen puolessa välissä muotimatka oli kiertomatka omalla autolla Suomen ja Norjan Lappiin. Matkailusta kehittyi nyt selvästi lähes kaikkien väestöryhmien lomaviettötapa. Ainoastaan maatalousväestön matkustamismahdollisuudet olivat lähes olemattomat.⁷⁴

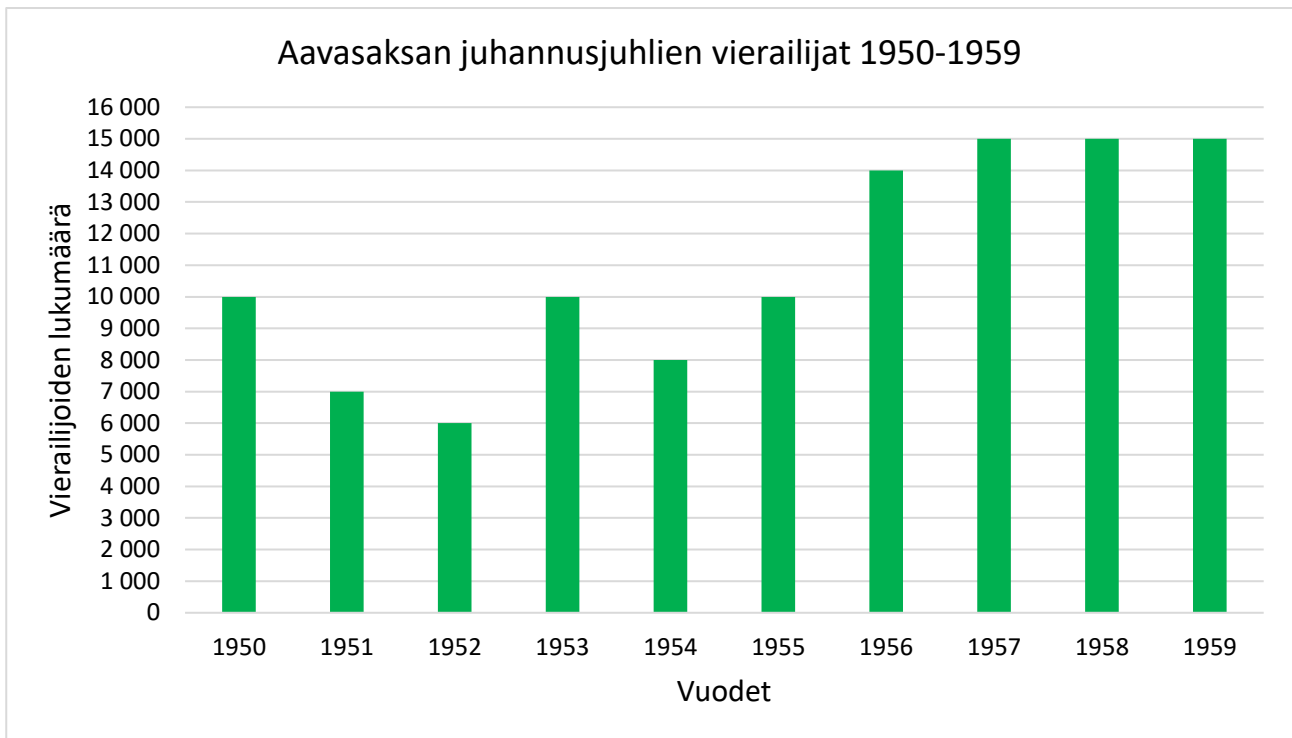
Olympialaisten myötä ulkomaille suunnattu mainostyo elpyi 1950-luvun alussa. Oppaat, elokuvat, diat, valokuvat, julisteet ja lehtikirjoitukset katsottiin edelleen parhaiksi mainostuskeinoiksi ulkomaalaisten houkuttelemiseksi Suomeen.⁷⁵

⁷² Markkanen 1987, 331.

⁷³ Markkanen 1987, 332.

⁷⁴ Hemmi, Vuoristo 1993, 35.

⁷⁵ Markkanen 1987, 334.

Taulukko 1.⁷⁶

Taulukoiden vierailijamäärät eivät ole tarkkoja lukuja, vaan ne ovat arvioita. Luvut ovat Pohjan Sanomista ja Lapin Kansasta. Molemmat lehdet antoivat toisistaan eriäviä lukuja. Tarkkoja myyntilukuja ei ole, sillä niitä ei mainittu Tornionlaakson matkailijayhdistyksen pöytäkirjoissa tai toimintakertomuksissa. Suurin syy epätarkkuudelle on se, että kaikki eivät maksaneet pääsylippua, mitä järjestäjätkin harmittelivat.⁷⁷ Olen ottanut lehdissä annetuista vierailijoiden lukumääristä korkeimman arvion taulukoihin.

1950-luvulla ei mainittu pääsylipputtomista ihmisistä, he alkoivat tulla esiin vasta 1970-luvulla. Lehdissä harvoin mainittiin pääsylippujen ostajien lukumäärää. Molemmat lehdet kertoivat vierailijoiden lukumääriä, mutta 1970–1980-luvuilla saattoi toinen lehdistä jättää mainitsematta vierailijoiden määrää. Vaikka kaikki eivät maksaneet, päästiin juhannusjuhilla aina taloudellisesti plussan puolelle.⁷⁸

Juhannussää vaikutti juhlijoiden lukumäärään. Lapissa juhannuksena sää voi vaihdella koleasta lähes nollasta asteesta, aina hellelukemiin. Pohjoisimmassa Lapissa voi olla paikoin lunta juhannuksena.

⁷⁶ PS 27.6.1950, 26.6.1952, 25.6.1957, 24.6.1958, 23.6.1959.

⁷⁷ LK 27.6.1979.

⁷⁸ TMY pöytäkirja 27.11.1966.

Juhannusjuhlien vierailijoiden määrä vaihteli 6 000–10 000 välillä 1950-luvun alusta 1950-luvun puoleenväliin. Vuodesta 1956 lähtien vierailijoiden lukumäärä nousi noin 15 000 vierailijaan. Vierailijoiden määrä pysyi koko 1950-luvun lopun 15 000 vierailijassa. Tästä alkoi juhannusjuhlien kulta-aika, mikä jatkui 1960-luvun puoleenväliin asti.

Aavasaksan juhannusjuhlien vierailijoista suurin osa oli ulkopaikkakuntalaisia tai ulkomalaisia. Moniin vetosi Lapin eksotiikka, ja etenkin sotien jälkeen parantuneet liikenneyhteydet Lappiin ja Aavasaksalle mahdollistivat vierailijoiden pääsemisen juhannusjuhille. Harva ihminen oli nähnyt keskiyön auringon ihmettä, kuten tästä katkelmasta vuodelta 1957 näkee:

Sadunomainen keskiyönhetki on se taika, joka yhä uudelleen saa tuhannet ihmiset miltei jokaisesta maamme kolkasta sekä ulkomaita myöten suuntaamaan juhannusmatkansa Aavasaksalle. Aavasaksan maine ainutlaatuisena yöttö-mänyön juhlapaikkana on vuosi vuodelta lisääntynyt.⁷⁹

Juhannusjuhlien suosioon ja vierailijoiden määrän kasvuun vaikutti myös se seikka, että Aavasaksa oli eteläisin paikka Rovaniemen Ounasvaaran lisäksi, missä keskiyön aurinkoa pääsi ihailemaan esteettömästi. Koska keskiyön aurinkoa pystyi ihailemaan hyvin vaaran päältä, vaaraa alettiin kutsua myös aurinkovuoreksi. Tätä nimeä käytettiin välillä mainoksissa hyväksi.⁸⁰

1900-luvun alussa oli Aavasaksan lisäksi myös Ounasvaaralle kerääntynyt ihmisiä juhannuksena. 1920-luvulla Ounasvaara veti enemmän ihmisiä puoleensa parempien liikenneyhteyksien vuoksi.⁸¹ Erityinen syy Aavasaksan menestykseen 1950-luvulla olivat parantuneet liikenneyhteydet, erilainen ohjelmisto ja vähäinen kilpailu. Lapissa 1950-luvulla suosituimmat juhannuksenviettopaikat, mitkä vetivät eniten ihmisiä juhlimaan juhannusta, Aavasaksan lisäksi olivat Ounasvaara ja Kemin Ajos. Muut Lapin juhannuksenviettopaikat, yleensä tanssilavat olivat pieniä ja niissä järjestettiin juhannustansseja.⁸²

1950-luvulla oli Aavasaksa parantuneiden liikenneyhteyksien ja erilaisen ohjelmiston avulla noussut suosituimmaksi Lapin juhannuksenviettopaikoista. Esimerkiksi Ounasvaaralla ei 1950-luvun alussa päästy samoihin lukumääriin kuin Aavasaksalla. Vuonna 1950 Ounasvaaralla oli vain 400 vierailijaa.⁸³ 1950-luvun loppuun mennessä myös Ounasvaaran

⁷⁹ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

⁸⁰ LK 21.6.1957.

⁸¹ Markkanen 1987, 242–243.

⁸² LK 20.6.1957.

⁸³ LK 27.6.1950.

vierailijoiden määrä kasvoi, mutta edelleenkään ei päästy Aavasaksan lukemiin. Parhaimmillaan Ounasvaaralla oli vuonna 1959 10 000 vierailijaa.⁸⁴ 1950-luvun loppua voidaan sanoa myös Lapin juhannusjuhlien kulta-ajaksi.

Parhaimpina vuosina Aavasaksan juhannusjuhlilla oli vierailijoita joka Suomen kolkasta. Vuoden 1952 juhannusjuhlilla kaupungeista oli oma edustajansa juhannusjuhlilla. Ainoastaan Loviisa jäi ilman edustajaa.⁸⁵ Juhannusjuhlille tultiin ulkomailta monesta eri maasta. Eniten kävijöitä oli aina Ruotsista. Parhaimpana vuotena puolet juhannusjuhliloista oli ruotsalaisia.⁸⁶ Toinen suuri ulkomaalaisryhmä oli amerikansuomalaiset⁸⁷. Myös Australiasta⁸⁸, Ranskasta ja Norjasta tultiin juhannusjuhlille.⁸⁹

Parantuneiden liikenneyhteyksien lisäksi Aavasaksalle pääsi monella tavalla, niin junalla, linja-autolla kuin henkilöautolla. Juna-asemalta oli vain pieni kävelymatka vaaran päälle.⁹⁰ Ylimääräisiä junavuoroja järjestettiin 1950-luvun puolesta välistä lähtien.⁹¹ Yleensä yhteys oli Torniossa, Kemissä ja Oulussa. Välillä myös Helsingistä asti lähti juna tulemaan Aavasaksaa kohti.⁹² Mainoksissa oli myös esillä ylimääräiset junavuorojen lähtöajat. Ylimääräisten junavuorojen lisäksi juhannusjuhlille järjestettiin ylimääräisiä linja-autovuoroja.⁹³ Linja-autovuorot olivat aina Lapin alueelta. Henkilöautoilla liikkuvien määrä oli suuri, ja juhannusalueen pysäköintialue oli aina täynnä, vaikka sitä laajennettiinkin ja parannettiin.⁹⁴

1.3 Matkailun kehittämistä

Suomessa ja Lapissa kehiteltiin uusia matkailuideoita. Niitä syntyi itsestään ja ulkomaisten esimerkkien mukaisesti. Ensimmäisenä versoi retkeily. Retkeilymajaverkosto ja vaellusreitit antoivat ensimmäisen työosan Suomen matkailijayhdistykselle ja muille alan järjestöille. Telttailusta kehittyi kokonaan uusi matkailumuoto, vaikka sen alkuidut olivatkin jo 1930-

⁸⁴ PS 23.6.1959.

⁸⁵ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

⁸⁶ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

⁸⁷ PS 26.6.1952.

⁸⁸ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

⁸⁹ PS 19.6.1958.

⁹⁰ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

⁹¹ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto., PS 19.6.1959.

⁹² PS 11.6.1959.

⁹³ PS 19.6.1959, Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

⁹⁴ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

luvulla. Tunturihihto houkutteli ihmiset jälleen Lapin keväthangille, ja jo 1950-luvulla ensimmäiset hiihtohissit vetivät laskettelijoita rinteiden huipulle.⁹⁵

Aavasaksa sai monipuolisesti huomiota 1950-luvun lehdissä. Sanomalehdissä ja aikakauslehdissä käsiteltiin juhannusjuhlien lisäksi matkailun kehittymistä niin Aavasaksalla kuin Tornionlaaksossa. Lehdissä näkyi juhannusjuhlien mainoksia ja juttuja ylimääräisistä junavuoroista ja linja-autovuoroista.⁹⁶

Tornionlaakson matkailijayhdistys mainosti juhannusjuhlia monessa eri lehdessä. Yleisimmät oli Lapin Kansa, Pohjolan Sanomat, Helsingin Sanomat ja Kaleva.⁹⁷ Tyypillisesti mainoskuva sijaitsi muiden tapahtumamainosten joukossa. Mainokset olivat kooltaan pieniä. Niissä oli aina esillä, minkälaista ohjelmaa oli tarjolla. 1950-luvun loppua kohden mainoksiin tuli mukaan myös iskulauseita esimerkiksi *Suomen suurin luonnonjuhla*⁹⁸, *kerran Aavasaksalla – aina Aavasaksalla*.⁹⁹ Niissä korostettiin Aavasaksan juhannuksen ainutlaatuisuutta. Välillä mainoksissa näkyi keiden kanssa yhteistyössä Tornionlaakson matkailijayhdistys järjesti juhannusjuhlat. Välillä näkyi ylimääräisiä junavuoroja.

Suomalaiseen juhannukseen on aina kuulunut alkoholin juominen, niin Aavasaksan juhannusjuhlillakin. Monesti lehdissä tuotiin esille alkoholin nauttiminen. Alkoholin nauttimisesta huolimatta juhannusjuhlien järjestys mainittiin aina pysyneen hyvänä, eikä isoja järjestyshäiriöitä sattunut.¹⁰⁰

Juhannusjuhlia käytiin sanomalehdissä kattavasti läpi. Niissä tuotiin esille yleensä ohjelma ja yleisömäärä. Vaihtelevasti kerrottiin juhannussäästä ja juhannustunnelmasta. Juhannusohjelma kerrottiin aina valtakunnallisesta lippujuhlasta tanssiin. Valtakunnallisesta lippujuhlasta tuotiin aina esille, ketkä olivat avauspuhetta ja juhlapuhetta pitämässä. Suurin osa juhannusjuhlia käsittelevästä keskittyi valtakunnalliseen lippujuhlaan ja ooppera- tai balettiesityksistä kertomiseen. Muusta juhannusohjelmistosta kerrottiin vähänlaisesti.

Juhannusjuhlista kerrottiin myös aikakauslehtien artikkeleissa (ei ole tietoa mistä lehdestä). Niissä käytiin vähän juhannusohjelmaa läpi. Enemmän keskityttiin kertomaan itse juhannustunnelmasta ja ihmisistä. Sanomalehtien ja aikakauslehtien artikkelit käsitelivät

⁹⁵ Markkanen 1987, 333–334.

⁹⁶ LK 17.6.1958, 19.6.1959

⁹⁷ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

⁹⁸ Liite 2, Ps 18.6.1959.

⁹⁹ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

¹⁰⁰ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

Aavasaksaa läpi 1950-luvun samalla kaavalla. Ensin niissä tuotiin esille, mistä Aavasaksa oli nimensä saanut. Vaaran historiaa tuotiin esille ja erityisesti esiteltiin Maupertuis ja Acerbi, jotka olivat tehneet Aavasaksaa kansainvälisesti tunnetuksi. Näiden lisäksi mainittiin matkailupaviljongin rakentamisesta, ja kerrottiin, että juhannusjuhlia vietetään vaaran päällä.

Se näet, mikä Aavasaksan on tehnyt pohjolan kukkuloista merkillisimmäksi, ei ole sen korkeus eikä sen näköala, vaan sen ominaisuus, ettei ole tarvis pohjoisempaan matkustaa nähdäkseen auringon kello 12 juhannusyönä. Sen vuoksi kokoontuu tänne joka kesä päivänseisauksen aikana paljon matkustajia sekä Suomesta että muista maista sydänyön aurinkoa katsomaan.¹⁰¹

Artikkeleissa tuotiin esille myös vaaran luonnonkauneus. Kerrottiin myös kuten myös mainostettiin, että Aavasaksan juhannusjuhlat oli Suomen suurin luonnonjuhla.¹⁰² Juhannusjuhlat saavat *”aikaan suurimman kansainvaelluksen kuin mikään muu luonnonnäytelmä maassamme”*.¹⁰³ Artikkeleissa tuotiin esille myös Aavasaksan kansainvälinen maine¹⁰⁴ ja kerrottiin, että vaikutuksen teki ennen muuta näköalat ja keskiyön aurinko.¹⁰⁵ Eräässä artikkelissa kysyttiin, kuinka kauan menee samanlaisen kulttuurihistoriallisen tutkielman tekemiseen Aavasaksasta kuin Hirn oli tehnyt Imatrasta.¹⁰⁶

Aavasaksan juhannusjuhlien maine ja suosio oli kasvanut 1950-luvun aikana siinä määrin, että juhannusjuhlien tunnelmaa kävi vuonna 1957 Fennada-filmi kuvaamassa.¹⁰⁷ Vuonna 1959 juhannusjuhlista kuultiin radiolähetyksessä välähdyksiä juhannuksen vietosta.¹⁰⁸

Aavasaksan matkailusta uutisoitaessa tuotiin esiin monet parannukset ja kasvanut kiinnostus. Vuonna 1955 esiteltiin Aavasaksan kehittämisen kokonaissuunnitelma, johon kuuluivat korkeatasoinen matkailuhotelli, retkeily- ja urheilukeskus, leirintäalue, kaksi saniteettilaitosta, laskettelurinne ja syöksyrata hisseineen, kelkkailurata sekä 90 metrin hyppymäki.¹⁰⁹

¹⁰¹ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

¹⁰² Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

¹⁰³ PS 19.6.1959.

¹⁰⁴ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

¹⁰⁵ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

¹⁰⁶ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

¹⁰⁷ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto., PS 20.6.1957.

¹⁰⁸ PS 19.6.1959.

¹⁰⁹ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

2. Aavasaksan juhannus 1960-luvulla

Toisen maailmansodan jälkeisenä kahtena vuosikymmenenä Suomi muuntui moderniksi kulutusyhteiskunnaksi. Erityisesti 1960-luvulla tapahtui voimakas rakennemuutos. Se merkitsi elinkeinorakenteen muutosten lisäksi muuttoliikennettä kaupunkeihin. Vapaa-ajan lisääntyminen ja yleinen vaurastuminen loivat suomalaisille ennennäkemättömät mahdollisuudet kuluttamiseen.¹¹⁰

Oman auton omistaminen oli Suomessa harvinaista 1960-luvun alkuun asti. Vuonna 1962 lopetettiin henkilöautojen tuonnin säännöstely. Tämän seurauksena alkoi autojen vapaa maahantuonti, ja autojen määrä alkoi nopeasti kasvaa. Myös keski- ja työväenluokkaan kuuluneet palkansaajat pystyivät hankkimaan oman henkilöauton. Samoihin aikoihin vapaa-aika lisääntyi: vuonna 1960 vuosiloma piteni 18–24 päivään ja vuonna 1973 nykyiselle tasolle. 1960-luvun lopulla siirryttiin viisipäiväiseen työviikkoon. Samanaikaisesti yleinen elintaso kohosi voimakkaasti.¹¹¹

Vapaa-ajan lisääntyminen ja henkilöautojen säännöstelyn loppuminen johtivat siihen, että suomalaiset alkoivat autoilla kotimaassa. Tämä osaltaan johti Suomen matkailun mullistamiseen. Erityisesti tieverkoston parantumisen myötä niin suomalaiset kuin yhä useampi ulkomaalainen saattoi vaivattomasti matkata Lappiin, joka kiehtoi ihmisiä. Lapin matkailun suosiota lisäsi se, että matka taittui sinne nopeasti ja kohtuullisin kustannuksin.¹¹²

Autoistuminen johti myös leirintämatkailun laajentumiseen. Tämä matkailun muoto alkoi kansainvälisesti varsinaisesti sotien jälkeen, Suomessa 1950-luvulla ja erityisesti autosäännöstelyn loputtua 1960-luvun alussa.¹¹³

2.1 Uusien ohjelmien tulo

¹¹⁰ Heinonen 2008, 111.

¹¹¹ Hautajärvi 2014, 266.

¹¹² Markkanen 1987, 342.

¹¹³ Markkanen 1987, 337.

Juhannusjuhlia oli järjestämässä 1960-luvulla Tornionlaakson matkailijayhdistyksen kanssa Peräpohjolan nuorisoseurainliitto (1961–1964)¹¹⁴ ja Valistusliitto (1962, 1963 ja 1965).¹¹⁵ Vuoden 1961 ohjelmanumeroista vastasivat nuorisoseurat: näytelmästä Haukiputaan nuorisoseura ja muusta ohjelmistosta Peräpohjolan nuorisoseuran esiintyjät.¹¹⁶ Vuonna 1967 perustettiin Aavasaksan matkailu Oy, kehittämään Aavasaksan matkailua.¹¹⁷ Aavasaksan matkailu oli perustamisen jälkeen järjestämässä juhannusjuhlia yhdessä matkailijayhdistyksen kanssa.¹¹⁸

Valtakunnallinen lippujuhla järjestettiin edelleen samalla kaavalla kuin oli 1950-luvullakin. Lippujuhla alkoi kello 19. Ensin oli lipunnosto, jonka jälkeen oli avauspuhe ja juhlapuhe. Juhlapuheita eivät enää pitäneet ministeritason henkilöt. Sen sijaan niissä puhui joku muu tunnettu henkilö, esimerkiksi vuonna 1961 filosofian tohtori Reino Kalliola ja vuonna 1963 valtiopäivämies Ragnar Lassinantti. Avauspuheita pitivät tunnetut kulttuurihenkilöt. 1960-luvun alussa lehdissä mainittiin, mitä puheet sisälsivät mutta, vuoden 1963 jälkeen tämä jäi pois. Avauspuheet käsittelivät isänmaata ja Suomen lippua, Tornionlaakson matkailua ja kotiseututyötä. Juhlapuheet käsittelivät Torniojoen vesirakentamista, Tornionlaakson taloutta ja naapuruussuhteita Ruotsiin. Soittokunta oli mukana, välissä oli edelleen pikku ohjelmaa ja ohjelma päättyi Lapin maakuntalauluun. Lippujuhlasta luovuttiin vuonna 1967 hetkeksi, palaten 1970-luvulla takaisin ohjelmistoon. Syytä tähän ei löydy tutkimistani lehdistä, pöytäkirjoista tai toimintakertomuksista.¹¹⁹

1960-luvulla oopperat ja baletit vaihtuivat kesänäytelmiin. Vuodesta 1961 lähtien kesänäytelmiä esittivät Lapin alueelta olevat nuorisoseurat, paria poikkeusta lukuun ottamatta.¹²⁰ Kesänäytelmät tarjosivat kevyttä huvia. Vuoden 1961 lehtijutussa kaivattiin oopperaa. Toisin sanoen oli totuttu tai odotettiin oopperaa tai balettia. Tutkimani aineisto ei kerro, miksi oopperat ja baletit loppuivat, vaikka vuonna 1960 oli rakennettu uusi näyttämö oopperalle.¹²¹

¹¹⁴ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto., LK 27.6.1961, 23.6.1964 PS 25.6.1963.

¹¹⁵ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto., PS 25.6.1963, 29.6.1965.

¹¹⁶ LK 27.6.1961.

¹¹⁷ TMY toimintakertomus 1967.

¹¹⁸ LK 27.6.1967, 24.6.1969 PS 25.6.1968 TMY pöytäkirja 12.10.1968, 8.4.1969.

¹¹⁹ PS 23.6.1960, 25.6.1963 LK 27.6.1961 Kaleva 25.6.1962.

¹²⁰ Liite 1.

¹²¹ PS 28.6.1960.

Perinteelliset maastojuoksukisat jatkuivat myös 1960-luvun ohjelmistossa. Ne loppuivat vuonna 1964. Juoksutapahtuma alkoi kello 20 aikaan. Vuonna 1960 juoksun pituus oli kaksi kilometriä.¹²² Aineisto ei kerro osallistujamäärästä.

Vuodesta 1964 lähtien ohjelmisto alkoi muovautua kevyen musiikin suunta. Kevyttä musiikkia esitettiin 1960-luvun loppuun asti. Ohjelmien nimet vaihtuivat useina vuosina. Oli Keskiyön aurinko show, non stop pop show ja tähtishow. Juhannusohjelmistossa esitettiin iskelmämusiikkia ja esiintyjinä oli ajan suomalaisia iskelmäsuosikkeja. Ohjelmistossa oli aina yksi pääesiintyjä, esimerkiksi Ann-Christine sekä Eero ja Jussi and the boys yhtye. Näiden lisäksi ohjelmistossa oli taikuriesitys, tanssiesityksiä ja jonkinlainen yleisökilpailu.¹²³ Vuoden 1969 juhannusjuhille tuotiin uusi ohjelmanumero, juhannusneidon valinta. Tämä ohjelmanumero oli mukana vain kerran.¹²⁴

Vuonna 1969 ohjelmistoon tuli Bingo. Bingossa oli voittolina pääpalkintona Fiat 600 henkilöauto, ja sen lisäksi muina palkintoina polkupyörä, kelloja, kodinkoneita, henkilöauton renkaita ja puutarhakalustoja. Bingon järjestivät Aavasaksan urheilijat.¹²⁵

1960-luvulla juhannusjuhlat päättyivät aina tanssiin kuten oli 1950-luvullakin. Tanssit alkoivat keskiyön aikaan ja loppuivat kello kuusi aamulla.¹²⁶

2.2 Suosion laskun alku

Ennen laki sääteistä vuosilomaa ei moni ihminen kuvitellut, että voisi matkustaa pidempään tai pidemmälle kuin mitä päivän retkellä ehtisi. Vuosiloma on matkailun kannalta tärkein vapaa-ajan jakso, sillä sen aikana matkustetaan kaikkein eniten oman paikkakunnan ulkopuolelle, eikä pitkä yhtäjaksoinen vapaa-aika rajoita matkustamista kaukasiinkaan kohteisiin.¹²⁷ Anttilan mukaan vuosiloma ei tarkoittanut työläisille pelkästään vapaata, se myös nähtiin sosiaalisena oikeutena. Pidempi loma oli korvausta tehostuneesta työnteosta.¹²⁸

¹²² PS 23.6.1960, 28.6.1960, 12.6.64 LK 27.6.1961.

¹²³ LK 23.6.1964 PS 20.6.1965, 22.6.1965, 28.6.1965 LK 29.6.1965 PS 18.6.1967 PS 16.6.1968.

¹²⁴ LK 24.6.1969.

¹²⁵ PS 15.6.1969.

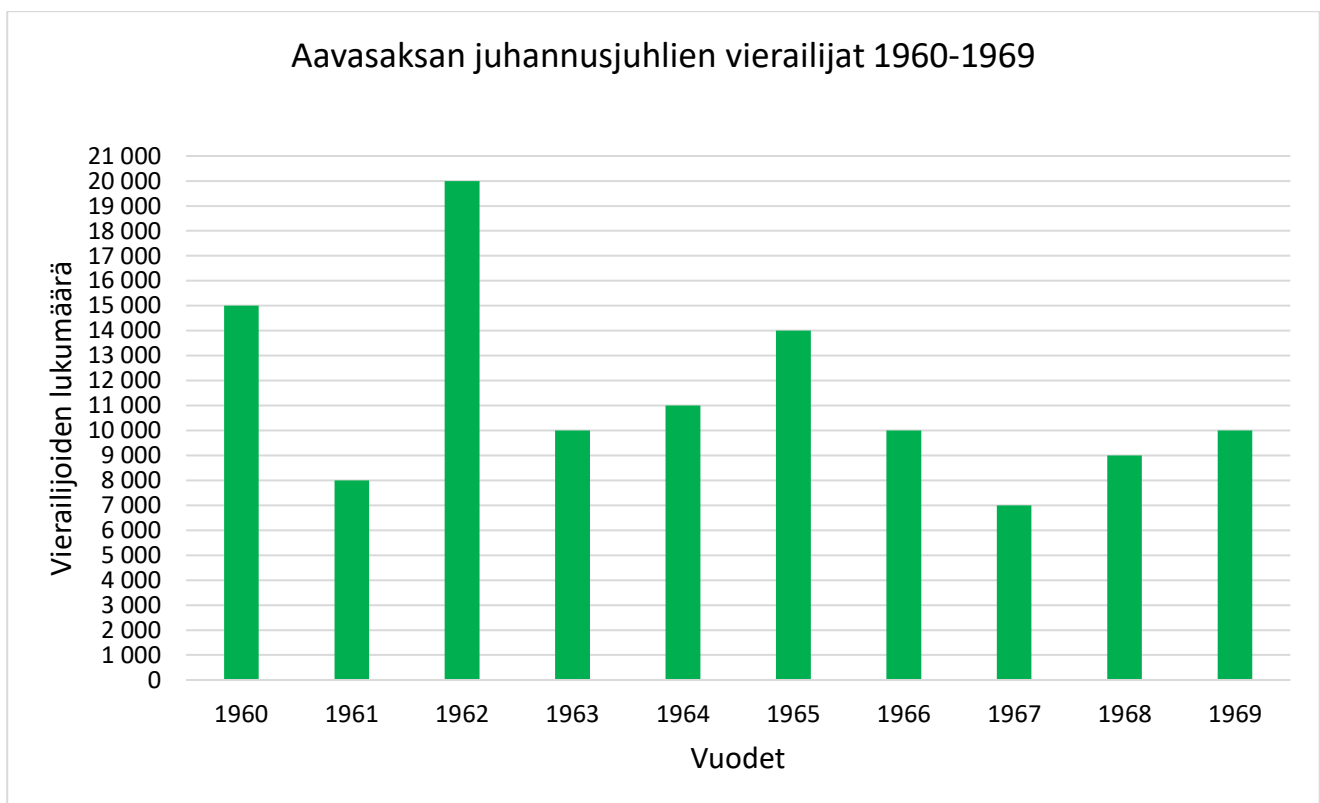
¹²⁶ PS 23.6.1960, 25.6.1963, 12.6.64, 22.6.1966, 20.6.1969 Kaleva 25.6.1962.

¹²⁷ Hemmi, Vuoristo 1993, 48.

¹²⁸ Anttila 2005, 106–107.

1960-luvulla oli monella ihmisellä teollisuusmaissa mahdollisuus kahden viikon lomaan. Tämän myötä teollisuusmaissa lähes kaikilla sosiaaliluokilla oli mahdollisuus matkailuun ja tämän myötä syntyi massaturismi.¹²⁹

Suomessa lomanvietto Lapissa oli 1930-luvulle asti ja pääosin sotien jälkeenkin rikkaiden matkailua. 1960-luvulla Lappiin pääseminen tuli kaikille yhteiskuntaluokille mahdolliseksi. Lappi kaukaisena kohteena oli tähän asti pysynyt monella melko tuntemattomana ja siten salaperäisenä ja eksoottisena. Lappiin pääsi nyt monella eri tapaa junalla, linja-autolla, lentämällä ja henkilöautolla. Yhä useammin matka Lappiin tehtiin omalla autolla, koko perheen kanssa kesälomalla.¹³⁰

Taulukko 2.¹³¹

1960-luvun alussa saatiin vielä nauttia juhannusjuhlilla yleisömenestystä, poikkeuksena vuosi 1961. Vuonna 1962 koettiin juhannusjuhlilla kaikkien aikojen suurin yleisömäärä. Pääsylippuja myytiin 17 000 kappaletta.¹³² Tähän päättyi juhannusjuhlien kulta-aikakausi.

¹²⁹ Leiper 2004, 15.

¹³⁰ Hautajärvi 2014, 266.

¹³¹ LK 27.6.1961, 26.6.1962 25.6.1963, 23.6.1964, 29.6.1965, 28.6.1966, 27.6.1967, 24.6.1969 PS 28.6.1960, 25.6.1968.

¹³² PS 22.6.1979.

Poikkeuksena oli vuosi 1965, jolloin vielä päästiin samoille yleisömäärille kuin kulta-aikoina. Tämän jälkeen alkoivat yleisömäärät laskea. Siltikään juhannusjuhlien kävijämäärät eivät täysin romahtaneet, vaan olivat samalla tasolla kuin oli oltu 1950-luvun alussa. Monena vuotena pysyttiin noin 10 000 kävijämäärässä. Suurin syy juhannusjuhlien kävijämäärien laskuun on, että tunturikeskukset alkoivat vetää enemmän kävijöitä omiin juhannusjuhliin. Erittäin nautittiin Kuusamon Ruka vetämään juhannuksen viettäjiä.¹³³

Matkailun osalta jälleenrakennusvaihe oli Lapin läänissä pitkä, sillä kohteet piti rakentaa uudestaan. Suomen matkailijayhdistys oli mukana jälleenrakentamassa Lapin matkailua ja vastasi matkailukohteiden ylläpidosta. Suomen valtio tuki tätä toimintaa perimällä matkailijayhdistykseltä edullisempaa vuokraa. Valtio arvioi myös, ettei mikään muu taho olisi pystynyt aloittamaan matkailupalvelutoimintaa Lapissa taloudellisesti kannattomissa oloissa. Vastineeksi matkailijayhdistyksen piti tehdä itse vuosikorjaukset, mutta niiden sisältöä ei ollut määriteltä. Valtio myös edellytti, että matkailurakennuksia oli pidettävä auki miltei vuoden ympäri. Rakennusten ikäännyttyä korjauksista syntyi toistuvaa erimielisyyttä, etenkin 1980-luvulla. Matkailijayhdistyksessä oltiin pettyneitä rakennusten ja kaluston huonoksi päässeen kuntoon ja koettiin, että valtio oli haluton satsaamaan kunnollisiin korjauksiin ja uudistuksiin. Matkailun osalta Lapissa saavutettiin vasta 1960-luvun alussa majoituspaikkamäärissä 1930-luvun lopun taso.¹³⁴

Vaikka Aavasaksan vierailijamäärät laskivat, meni juhannusjuhlilla taloudellisesti hyvin.¹³⁵ Aavasaksan kävijöihin vetosi edelleenkin aurinkovaaran hyvä maine ja joillekin myös keskiyön auringon kokeminen ensimmäistä kertaa.

Aavasaksan kilpailijoista etenkin Ounasvaara ja Ruka vetivät paljon juhannusvierailijoita. Aavasaksalla päästiin juhannusjuhlilla noin 10 000 kävijämäärään koko 1960-luvun ajan. Ounasvaaralla ja Rukalla kävijämäärät vaihtelivat koko 1960-luvun ajan 12 000–20 000 kävijämäärän välillä. Poikkeuksena oli vuosi 1969, jolloin Rukalla oli 7000 ja Ounasvaaralla 10 000 kävijää. Molemmilla vaaroilla parhaimmat vuodet olivat 1960-luvun alusta 1960-luvun puoleenväliin, jolloin Rukalla päästiin 20 000 kävijään ja Ounasvaaralla lähelle 20 000 kävijää.¹³⁶

¹³³ Hautajärvi 2014, 351.

¹³⁴ Hautajärvi 2014, 193–194.

¹³⁵ TMY pöytäkirja 27.11.1966, 27.1.1967, 12.10.1968, 1.9.1969.

¹³⁶ Kaleva 25.6.1962 LK 29.6.1965 PS 23.6.1964, 27.6.1967, 25.6.1968, 24.6.1969.

1960-luvulla suurin muutos vierailijoiden suhteen oli se, että nuorisoa alkoi tulla enemmän juhannusjuhille. Esimerkiksi vuonna 1965 valtaosa juhannusvierailijoista oli nuorisoa. 1960-luvun loppupuolella odotettiin nimenomaan nuorisoa tulevan juhannusjuhille.¹³⁷ Tähän vaikutti eniten ohjelmiston vaihtuminen kevyempään suuntaan. Ohjelmistossa oli paljon musiikkia, jonka tahdissa pystyi tanssimaan ja juhannusjuhilla esiintyi maan parhaita esiintyjä.

Aavasaksan juhannusjuhilla kävi edelleenkin ulkomaalaisia. Kuten oli 1950-luvullakin, suurin osa ulkomaalaisista vierailijoista oli joko ruotsalaisia tai amerikansuomalaisia. Ruotsalaiset edustivat edelleen isointa osaa ulkomaalaisista vierailijoista.¹³⁸ Muualtakin Suomesta tultiin edelleen ihastelemaan keskiyön aurinkoa.¹³⁹

1960-luvulla Suomessa henkilöautoliikenne kasvoi säännöstelyn vapautumisen myötä ja tämä näkyi juhannusjuhilla, sillä useina vuosina tehtiin autojen määrissä uusia ennätyksiä. Tämä näkyi varsinkin pysäköintipaikoissa, sillä niistä oli aina puutetta, vaikka paikoituspaikkoja pyrittiin vuosittain lisäämään. Tästä huolimatta joutuivat monet juhlijat jättämään auton läheiseen pensaikkoon.¹⁴⁰

Vuonna 1967 tapahtui Aavasaksan liikenneyhteyksissä iso muutos, kun Valtion Rautatiet lopetti henkilöjunaliikenteen Aavasaksalle.¹⁴¹ Ainoiksi kulkuneuvoiksi jäivät linja-autot ja henkilöautot. Junaliikenteen loppuminen on voinut vaikuttaa kyseisenä vuonna vierailijoiden määrään, mutta ei kovin paljoa eikä välttämättä 1960-luvun lopun juhannusjuhlien vierailijamääriin. Tästä huolimatta on junaliikenteen loppumisella ollut myöhemmin seurauksia vierailijoiden määrän vähenemiseen.

Aavasaksalla parannettiin pysäköintipaikkojen lisäksi myös muita juhannusjuhlien oleellisia paikkoja. Vuonna 1960 rakennettiin uusi näyttämö¹⁴² ja vuonna 1968 valmistui toinen tanssilava.¹⁴³ Nämä omalta osaltaan paransivat ja monipuolistivat juhannusjuhlien ohjelmatarjontaa.

Tanssilavojen kulta-aikaa oli 1950-luku, jolloin yli puolet suomalaisista asui maaseudulla, lavojen määrä laskettiin useissa tuhansissa. Tanssilavat olivat tuolloin kaiken kansan – kylänuorison, maalaisisäntien, kaupunkilaisten huvila-asukkaiden ja lomailevien turistien –

¹³⁷ PS 29.6.1965, 20.6.1968, 25.6.1968.

¹³⁸ LK 27.6.1961 PS 25.6.1963 29.6.1965.

¹³⁹ PS 28.6.1966 PS 25.6.1968.

¹⁴⁰ LK 27.6.1961 PS 26.6.1962, 28.6.1966.

¹⁴¹ Kaleva 2.5.1967.

¹⁴² PS 28.6.1960.

¹⁴³ PS 20.6.1968.

romanttisia ja kiihkeitä kohtaupaikkoja, joihin liittyi myös olennaisesti innostava mahdollisuus nähdä ja kuulla sen ajan suosituimpia laulajia.¹⁴⁴ Suurinta osaa tanssilavoista pidettiin alun perin yllä erilaisten aatteellisten järjestöjen kuten urheiluseurojen, raittiusyhdistysten, vapaapalokuntien, nuorisoseura- ja työväenjärjestöjen, pienviljelijäyhdistysten ja sotainvalidiin vapaaehtois- ja talkootyöllä.¹⁴⁵ Ammattimaiset huvijärjestäjät, selkeä bisnespohja ja myös kulttuurin alueella vallitseva kilpailu ja keskittymiskehitys ovat vähentäneet lavoja ja tehneet niistä 1980- ja 1990-luvulla suurempia yksiköitä ja huvikeskuksia.¹⁴⁶ Suomalaisten tanssi-innostukselle on pitkä perinne jo Suomen suuriruhtinaskunnan ajoilta 1800-luvulta lähtien.¹⁴⁷

1960-luvulla oli juhannussää Lapissa epävakaista. Sää vaihteli lähinnä lämpimän ja kolean välillä ja joinain vuosina sadekuurot kiusasivat juhannusvierailijoita. Sadekuuroista huolimatta monena vuotena aurinko näyttäytyi vierailijoille. Vaikka sää asetti järjestäjille huolenaiheita ei se vaikuttanut kävijämääriin kovinkaan paljoa.¹⁴⁸

2.3 Hotellihanke

1960-luvulla sanomalehtien uutisointi juhannusjuhlista muuttui. Enää ei välttämättä kerrottu minkäläistä, ohjelmaa oli juhannuspaikoilla. Esimerkiksi 1960-luvun lopulla ei mainittu juhannuksen jälkeen ollenkaan Aavasaksan juhannusjuhlia.¹⁴⁹ Yleensä kerrottiin, minkä verran vierailijoita oli ja minkälainen oli sää.

1960-luvun alun mainoksissa ei tapahtunut suuria muutoksia, vaan niissä kerrottiin edelleen, mitä ohjelmaa oli tiedossa sekä esiintyjät ja oli edelleen iskulauseita, kuten ”*Unohtumaton juhannusaatto Aavasaksalla*”¹⁵⁰ sekä korostettiin juhannusjuhlien vuosikymmenien perinnettä.¹⁵¹ Vuonna 1965 juhannusjuhlien mainostuksessa tapahtui muutos, ja juhlia alettiin mainostaa uudella tavalla¹⁵². Tähän todennäköisesti vaikutti se, että Ounasvaara ja Ruka

¹⁴⁴ Niiniluoto 2004, 62.

¹⁴⁵ Niiniluoto 2004, 62.

¹⁴⁶ Niiniluoto 2004, 62.

¹⁴⁷ Niiniluoto 2004, 64.

¹⁴⁸ LK 27.6.1961, 25.6.1962, 23.6.1964, 27.6.1967 PS 28.6.1960, 25.6.1963, 29.6.1965, 25.6.1968, 24.6.1969.

¹⁴⁹ PS ja LK 27.6.1967, 25.6.1968, 24.6.1969.

¹⁵⁰ PS 16.6.1961.

¹⁵¹ PS 12.6.1964.

¹⁵² Liite 3. LK 20.6.1965.

olivat saaneet enemmän juhannusvierailijoita, kun samaan aikaan Aavasaksa oli menettänyt niitä. Mainostuksessa tapahtui poikkeus vuonna 1969, jolloin ei mainostettu juhannusjuhlien ohjelmaa millään tavalla, vaan mainostettiin pelkästään bingoa¹⁵³ ja mitä palkintoja pystyi voittamaan. Bingo oli tullut 1960-luvun lopussa Suomeen, ja sitä alettiin heti kilpailemaan juhannuksen viettopaikoilla.

1960-luvulla Aavasaksaa liittyen kirjoitettiin juhannusjuhlien lisäksi yleisesti matkailusta. Eri-tyisesti yksi teema nousi yli muitten, nimittäin hotelli. Muualla Lapissa rakennettiin hotelleja ja monessa artikkelissa ihmeteltiin, missä viipyy Aavasaksan hotelli.¹⁵⁴

Juhannusjuhlilla ei tapahtunut minkäänlaisia pahempia järjestyshäiriöitä.¹⁵⁵ Toisaalta Suomen kuvalehden artikkelissa vuodelta 1961 tuotiin esille alkoholin kulutus moneen kertaan esille:

*Taivaan auringon sammumista ei näe, mutta sen sijaan näkee monen juhlijan auringon sammuvan. Aavasaksalla nimittäin pelataan kahden kuninkaan peliä: aurinko tai alkoholi. Tai mahdollisesti molemmat.*¹⁵⁶

Humoristisesti tuotiin esiin myös juhlijan ongelma: ”*miten mennä teltaan ja miten päästä sieltä pois.*”¹⁵⁷ Samalla tuotiin esille se, että poliisi katsoi sormien läpi joitain tapauksia, koska putka olisi muuten täynnä. Tästä huolimatta poliisin tietoon ei tullut pahoinpitelytapauksia. Samassa lehdessä todettiin, että ”*Maaseudun nuorukaiset eivät siis näytä nyrkkiensä käytössä vielä ehtineen kaupunkilaisnuorten tasolle.*”¹⁵⁸ Vuoden 1965 juhannusviikolla televisiossa esitettiin lyhytfilmi juhannusjuhlista. Monien paikallisten mielestä lyhytfilmissä esitettiin juhannusjuhlia huonossa valossa.¹⁵⁹

Tornionlaakson matkailijayhdistys tilasi vuonna 1966 yleisradion tv2:n tekemään Aavasaksasta kaksiosaisen filmin, joka esitettäisiin televisiossa. Samalla pyydettiin kopiota filmeistä. Näitä filmejä käytettäisiin myöhemmin markkinoinnissa hyödyksi.¹⁶⁰

¹⁵³ PS 15.6.1969.

¹⁵⁴ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

¹⁵⁵ PS 25.6.1963 LK 29.6.65 LK 24.6.1969, Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

¹⁵⁶ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

¹⁵⁷ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

¹⁵⁸ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

¹⁵⁹ Kaleva 25.6.1965 Länsiraja 9.7.1965.

¹⁶⁰ TMY pöytäkirja 20.1.1966.

Lappiin ja Aavasaksalle suuntautunut matkailu vilkastui koko 1960-luvun. Lappiin suuntautuneeseen matkailuun vaikutti ennen kaikkea autokannan lisääntyminen, mikä paransi liikenneyhteyksiä Aavasaksalle. Aavasaksalle tehtiin uusi maantie ja rakennettiin silta Torniojoen yli.¹⁶¹ Etenkin 1960-luvun alussa Tornionlaaksosta oli tullut kiinnostava matkailureitti. Samalla kohennettiin matkailupalveluja ja leirintäalueita Tornionlaaksossa.¹⁶²

Aavasaksalla pyrittiin myös kehittämään talvimatkailua, sillä muut tunturikeskukset alkoivat tämän osalta mennä ohi. 1960-luvun alussa talvimatkailijoita oli muutamia satoja, kun taas Ylläksellä 10 000. Tähän vaikuttivat huonot yöpymismahdollisuudet. Moniin Lapin talviloma-kohteisiin oli rakennettu uudenaikaisia hotelleja kuten Kilpisjärvelle ja Pallakselle.¹⁶³ Vuonna 1964 aloitettiin suunnittelemaan Aavasaksalle ja Ylläkselle hotelleja. Toiveissa oli päästä pian rakentamaan niitä.¹⁶⁴

Hotellin rakentamisen aloittaminen polki paikallaan sen jälkeen, kun sitä oli aloitettu suunnittelemaan. Hotellista saatiin piirustukset valmiiksi vuonna 1967¹⁶⁵. Lehdissä ihmeteltiin, missä hotelli viipyy, ja pelättiin Aavasaksan jäämistä muiden tunturien varjoon. Niissä oli jo nousseet hotellit, pujotteluradat ja hiihtohissit.¹⁶⁶

Hotellia käsittelevissä artikkeleissa tuotiin esille, että valtio oli myönteinen Aavasaksan hotellihanketta kohtaan. Hotellia tarvittiin, sillä muihin Lapin tunturikeskuksiin rakennettiin hotelleja ja tämä vaikutti erityisesti matkailijoiden määriin. Tämän lisäksi myös ruotsalaiset suunnittelivat hotellia rajan toiselle puolelle. Varsinkin Ruotsin puolelle tuleva hotelli veisi pohjan Aavasaksan hotelliilta. Sillä hotelli palvelisi matkustajia rajan molemmin puolin rakennettiin se Aavasaksalle tai Ruotsin puolelle. Aavasaksalle hotelli toisi erityisesti lisää yöpymistiloja, sillä siellä oli vain kaksi retkeilymajaa ja kolme mökkiä, joissa pystyi majoittumaan.¹⁶⁷ Hotelli olisi kannattava taloudellisestikin¹⁶⁸, sillä se toisi toisi vaaralle amerikkalaisia turisteja, katsomaan keskiyön aurinkoa. Juhannusjuhlat oli maankuulu mutta vierailijat tarvitsivat palveluitakin.¹⁶⁹

¹⁶¹ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto., PS 13.4.1965, Kaleva 13.10.1965.

¹⁶² Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

¹⁶³ PS 23.2.1964.

¹⁶⁴ Pohjolan työ 5.3.1964.

¹⁶⁵ PS 8.4.1967.

¹⁶⁶ PS 22.10.1966, 28.10.1968 LK 13.11.1966 Kaleva 28.11.1966.

¹⁶⁷ Länsiraja 1.3.1968.

¹⁶⁸ PS 18.12.1969.

¹⁶⁹ PS 22.10.1966.

Vaikka hotellihankkeessa oli hankaluuksia, saatiin vuonna 1968 pujottelurinne ja hissi valmiiksi.¹⁷⁰ Pujottelurinteen myötä Aavasaksan talvimatkailu parantui huomattavasti, eikä oltu niin riippuvaisia keskiyön auringon tunnettavuudesta.¹⁷¹

Vaikka hotellihankkeeseen suhtauduttiin valtion puolelta myötämielisesti ja alustaviin rakennustöihin myönnettiin rahaa veikkausvoittorahoista, ei suunnitelma edennyt ongelmitta. Luottaessaan Valtion Urheilulautakunnan jatkuvaan tukeen oli Tornionlaakson matkailijayhdistys sijoittanut rakennustöihin runsaasti omia varojaan ja ajautunut taloudellisiin vaikeuksiin. Tämän seurauksena yhdistys joutui rahoittamaan toimintaansa lyhytaikaisilla luotoilla. Rahoitusvaikeuksistaan huolimatta yhdistys jatkoi suunnitelman toteuttamista ja vuonna 1964 jopa laajensi rakennusohjelmaa sisällyttäen siihen jo rakennettujen saniteettitilojen lisäksi uudet käymälätilat. Tilojen tarvetta perusteltiin vaaralla vierailevien matkailijoiden määrän kasvulla.¹⁷² Etenkin 1950-luvun alussa tuotiin esille, kuinka Aavasaksa oli kehitymässä asteittain täydelliseksi matkailu-, retkeily- ja talviurheilukeskukseksi. Majoituspaikkoja tehtiin lisää ja parkkipaikkaa parannettiin. Tuotiin esille, että ulkomaalaisista oli pidettävä huolta, koska huoltoverkko oli vielä harvassa.¹⁷³ Tornionlaaksossa oli 1950-luvun alussa herätty tajuamaan matkailun merkistys.¹⁷⁴

Hotellihankkeen lisäksi lehdet kirjoittivat myös Aavasaksan omistuksesta käydystä kiistasta. Kiistaa käytiin yksityishenkilöiden ja Suomen valtion välillä. Tämä johtaa juurensa vuoteen 1876, jolloin valtio osti maa-alueita Aavasaksalta matkailupaviljonkia varten. 1960-luvulla kiisteltiin, oliko tuo osto ollut lainmukainen. Kiista vietiin oikeuteen. Tämä osaltaan jarrutti hotellihanketta Aavasaksalla, sillä sitä ei voitu jatkaa ennen kuin omistusriita oli selvitetty. Valtio voitti käräjäoikeudessa.¹⁷⁵

¹⁷⁰ Länsiraja 1.3.1968.

¹⁷¹ Kaleva 9.4.1968.

¹⁷² PS 13.4.1965.

¹⁷³ Päivämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

¹⁷⁴ Päivämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

¹⁷⁵ Päivämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

3. Juhannusjuhlien vaikeudet 1970-luvulla

Lapin matkailu alkoi muuttaa luonnettaan 1960-luvun alkupuolelta lähtien, kun yksityisautoilu lisääntyi, telttailu tuli suosituksi ja matkailupalvelut moninkertaistuivat ja monipuolistuivat. Uusia leirintäalueita perustettiin vilkkaasti eri puolille Lapin lääniä. Nyt alempi keski-luokka ja työväestökin saattoi kierrellä kotimaataan ja matkata eksoottisen maineen saaneeseen Lappiin.¹⁷⁶

Lappiin matkustettiin kesälomaksi monella tapaa junalla, linja-autolla, lentämällä ja yhä useammin omalla autolla perheen kanssa. Leirintäalueet tulivat suosituksi lomailun muodoksi Lapissa. Mukaan pakattiin leirintäaluevarustus ja -välineet ja matkustettiin pitkin Lappia pysähdellen tunnetuissa paikoissa ja maisemissa. Leirintäaluematkailun lisäksi, myös yhteisöllinen matkailu jatkui Lapissa. Yhdistysten, yhteisöjen ja ammattiliittojen rakennuttamilla majoilla voitiin viettää lomaa edullisesti, ja esimerkiksi rippikoululeirien järjestäminen tuntu-reilla tuli suosituksi. Lappi tuli tutuksi tuhansille suomalaisille.¹⁷⁷

Leirintämatkailu eli Suomessa kukoistusaikaa 1950-luvun lopulta 1970-luvulle. Leirintäalueiden käyttö yli kymmenenkertaistui reilussa kymmenessä vuodessa, vuoden 1960 noin 242 000 leirintäyöpymisestä vuoden 1973 noin 2,4 miljoonaan yöpymiseen. Pian sen jälkeen kasvu taittui ja kävijämäärä asettui noin kahteen miljoonaan vuosittaiseen leirintäyöpymiseen, jona määrä on pysytellyt myös 2000-luvulla. Aluksi leirintäalueilla yövyttiin pelkästään teltoissa, mutta myöhemmin rakennettiin majoitusmökkejä. Matkailuvaunujen ja -autojen suosio kasvoi 1980-luvulta lähtien.¹⁷⁸

Vuonna 1960 Lapin läänissä oli lähes 70 leirintäaluetta. 1960-luvun puolivälissä arveltiin leirintämatkailun olevan matkailun päämuoto Suomessa. Telttailu oli edullista ja siinä oli retkeilyn luonnetta, perinteitä 1930-luvun ulkoilmaelämän ihannoinnista. Näiden lisäksi Suomen retkeilymajajärjestön retkeilymajat tarjosivat edullista yösijaa. Retkeilymajoja perustettiin eri puolille Lapin lääniä 1950-luvulta lähtien.¹⁷⁹

Lapin matkakohteet ovat kautta aikojen määrittäneet liikenne- ja majoitusmahdollisuuksien mukaan. Varhaisten matkakohteiden ja -reittien esittely ulkomaisissa matkakuvauksissa

¹⁷⁶ Hautajärvi 2014, 201.

¹⁷⁷ Hautajärvi 2014, 266.

¹⁷⁸ Hautajärvi 2014, 266.

¹⁷⁹ Hautajärvi 2014, 266.

ohjasi matkailua ja matkailutapoja. Matkakertomukset vaikuttivat myös matkakohteiden ja maisema- ja kulttuurinähtävyyksien valikoitumiseen ja suosioon, lopulta kanonisoitumiseen. Monet matkajat päättivät kulkea samoja, tunnetuissa matkakertomuksissa kuvailtuja reittejä, joiden varrella oli saatavilla vaatimattomia kuljetus-, majoitus- ja ruokapalveluita. Joistakin jokien tai teiden risteyksistä ja väliasemista tuli pysyviä, tunnettuja etappeja.¹⁸⁰

3.1 Bingon huumaa, humppaa ja diskoa

Koko 1970-luvun juhannusjuhliat olivat järjestämässä Tornionlaakson matkailijayhdistys ja Aavasaksan matkailu Oy.¹⁸¹ Poikkeuksena olivat vuodet 1971 ja 1975. Vuonna 1971 juhannusjuhliat oli järjestämässä myös Aavasaksan urheilijat, jotka myös vastasivat järjestystoiminnasta.¹⁸² Vuonna 1975 tehtiin yhteistyötä rajan toisella puolella olevan Luppiovaaran kanssa ja järjestettiin yhdessä juhannusjuhlat. Luppiovaarallakin järjestettiin juhannusjuhliat, ne eivät tosin koskaan olleet niin isoja kuin Aavasaksan juhannusjuhlat olivat. Syytä miksi juhannusjuhlat järjestettiin yhteistyössä Luppiovaaran kanssa tai miksi ne järjestettiin vain kerran, ei löydy tutkimistani lehdistä, pöytäkirjoista tai toimintakertomuksista. Vuoden 1975 juhannusjuhlien ohjelma oli osittain samanlainen. Ohjelmistossa oli samoja esiintyjä mutta myös muutamat ohjelmanumerot olivat erilaisia joen molemmin puolin.¹⁸³

Bingon peluu jatkui juhannusjuhlilla aina vuoteen 1973 asti. Bingon järjestivät edelleen Aavasaksan urheilijat. Palkinnot vaihtelivat kodinelektroniikasta kulkuvälineisiin, niitä oli muun muassa Upo-pakastin, Johnson-perämoottori, laivamatka, 6000 mk, pakastinarkku, polkupyörä, televisio, solifer-mopedi ja sähköurut. Vuonna 1973 oli vain palkintona tuoretta ja suolattua perämeren lohta.¹⁸⁴

Bingon peluu oli 1970-luvun alussa iso juttu muillakin juhannusjuhlilla, kyse oli bingobuumista. Vuoteen 1975 asti bingoa oli kaikilla juhannusjuhlilla, mutta sen jälkeen se alkoi hävitä monien juhannusjuhlien ohjelmistoista.

¹⁸⁰ Hautajärvi 2014, 350.

¹⁸¹ PS 29.6.1971, 27.6.1972, 24.6.1975 LK 26.6.1979, TMY pöytäkirjat 13.4.1970, 2.3.1973, 3.6.1974, 18.6.1976, 29.4.1977, 26.5.1978.

¹⁸² TMY pöytäkirja 18.4.1971.

¹⁸³ PS 19.6.1975, 24.6.1975.

¹⁸⁴ PS 18.6.1970, 24.6.1971, 22.6.1972, 22.6.1973.

Kesänäytelmät olivat loppuneet juhannusjuhlan ohjelmistosta vuonna 1967. Vuonna 1973 näyteltiin vielä kerran juhannusjuhlilla kesänäytelmä.¹⁸⁵ Tämän jälkeen kesänäytelmiä ei nähty juhannusjuhlilla enää koskaan.

Laskuvarjohyppy tulivat uutena ohjelmanumerona ohjelmistoon vuonna 1971. (1971–1973 ja 1978). Laskuvarjohyppääjien kohde oli aina ylälava. Hyppyjen korkeus vaihteli 800 metristä 1500 metriin. Aina laskuvarjohyppäjät eivät laskeutuneet kohteeseensa, vuonna 1971 toinen hyppääjistä laskeutui kohteeseensa keskelle lavalle mutta toinen hyppääjistä laskeutui varvikkoon. Samoin kävi vuonna 1978, yksi laskeutui lavalle ja kaksi hyppääjää laskeutui varvikkoon. Yhden kerran jouduttiin laskuvarjohyppy perumaan pilvisen sään vuoksi.¹⁸⁶

Valtakunnallinen lipunnosto tuli takaisin ohjelmistoon vuonna 1976 ja jatkui ohjelmistossa koko 1970-luvun lopun ajan. Lipunnosto meni samalla kaavalla kuin aiemmin. Avauspuheiden ja juhlapuheiden aiheista ei ole tietoa, sillä niitä ei tuotu esille juhannuksesta kerrottaessa kuin kerran ainoastaan. Juhlapuhe käsitteli hallituksen tervehdyttämispolitiikkaa.¹⁸⁷ Suurin syy lippujuhlan takaisin tulolle on todennäköisesti se, että vanhoja juhannusohjelmia ja perinteitä alettiin vaalia.

1970-luvulla ohjelmistossa oli pääasiassa musiikkiesityksiä. Juhannusjuhlilla näkyi sen ajan suosikkilaulajia. Ohjelmistossa oli aina yksi pääesiintyjä, esimerkiksi vuonna 1971 Marion Rung.¹⁸⁸

Vuoden 1975 yhteiset juhannusjuhlat Luppiovaaran kanssa eivät tuoneet muutosta aiempaan juhannusohjelmistoon. Molemmilla juhannusjuhlilla oli melkein sama esiintyjä kattaus. Ainoana erona oli, että Luppiovaaralla oli kilpailuja tarjolla. Juhannuksia vietetiin vaaroilla eri päivinä.¹⁸⁹

Vuonna 1977 juhannusjuhlilla oli erikoisohjelmanumero. Tornionlaakson matkailijayhdistys täytti 50 vuotta, ja sen kunniaksi järjestettiin oma juhla juhannusjuhlien yhteydessä.¹⁹⁰ 50-vuotisjuhlisiin kutsuttiin noin 300 vierasta.¹⁹¹ Tämä erikoisohjelmanumero korvasi valtakunnallisen lippujuhlan mutta oli kaavaltaan samanlainen. Näitä vuosijuhlia varten painettiin

¹⁸⁵ Liite1.

¹⁸⁶ LK 29.6.1971, 27.6.1978 PS 22.6.1972 22.6.1973.

¹⁸⁷ LK 28.6.1977, PS 24.6.1976, 22.6.78, 22.6.79.

¹⁸⁸ LK 29.6.1971 PS 20.6.1974, 24.6.1976, 28.6.1977.

¹⁸⁹ PS 19.6.1975.

¹⁹⁰ PS 28.6.1977, TMY pöytäkirja 29.4.1977.

¹⁹¹ TMY pöytäkirja 20.6.1977.

oma Tornionlaakson matkailijayhdistyksen historiikki¹⁹², jossa käydään läpi matkailijayhdistyksen historiaa ja Aavasaksan juhannusjuhlien historiaa. Historiikki esiteltiin juhannusjuhliilla.¹⁹³

Musiikkiesitysten lisäksi juhannusjuhliilla tarjottiin erilaisia ohjelmanumeroita, judonäytöksiä, hypnoositaikuriesitys, erilaisia sketsejä, flamenco esitys, kansanlauluja, kansantanssia ja pelimanniesityksiä.¹⁹⁴ Vuonna 1978 juhannusjuhlien yhtenä erikoisuutena oli se, että kaikki esiintyjät olivat paikallisia.¹⁹⁵

Tanssia ei enää ollut erikseen omana ohjelmanumerona keskiyön jälkeen. Sen sijaan tanssiohjelmia tuotiin lisää humppa- ja diskotanssin merkeissä.¹⁹⁶ 1970-luvulla Suomessa suosiossa olivat humppa ja disko. Disko oli tullut Eurooppaan toisen maailmansodan jälkeen. Suuri villitys siitä tuli juuri 1960-luvulla.¹⁹⁷ Diskomusiikista alettiin puhua vasta 1970-luvulla.¹⁹⁸ Suomeen disko tuli 1960-luvulla ja levisi maakuntiin 1970-luvulla. Diskojen yleistyminen ei ollut pelkästään muoti-ilmiö. 1970-luvun alussa talouteen iskenyt lama laittoi ravintoloitsijat ja huvijärjestäjät tiukalle, ja levynpyörittäjä oli usein halvempi vaihtoehto kuin elävä yhtye.¹⁹⁹ Humppamusiikki oli 1970-luvulla Suomessa suuressa suosiossa. Sillä oli samanlainen rooli Suomen musiikkielämässä kuin tangolla oli ollut 1960-luvulla.²⁰⁰

1970-luvulla juhannusjuhliille pyrittiin tuomaan jokaiselle sopivaa ohjelmaa. Nuorisolle se oli etupäässä diskoa musiikin ja tanssin muodossa, vanhemmille ihmisille perinteitä ja humppa musiikkia.

3.2 Huonoja säitä juhannusjuhliilla

¹⁹² TMY pöytäkirja 24.2.1977.

¹⁹³ TMY pöytäkirja 20.6.1977.

¹⁹⁴ PS 18.6.1970, 22.6.1972, 20.6.1974, 24.6.1976.

¹⁹⁵ LK 22.6.1978.

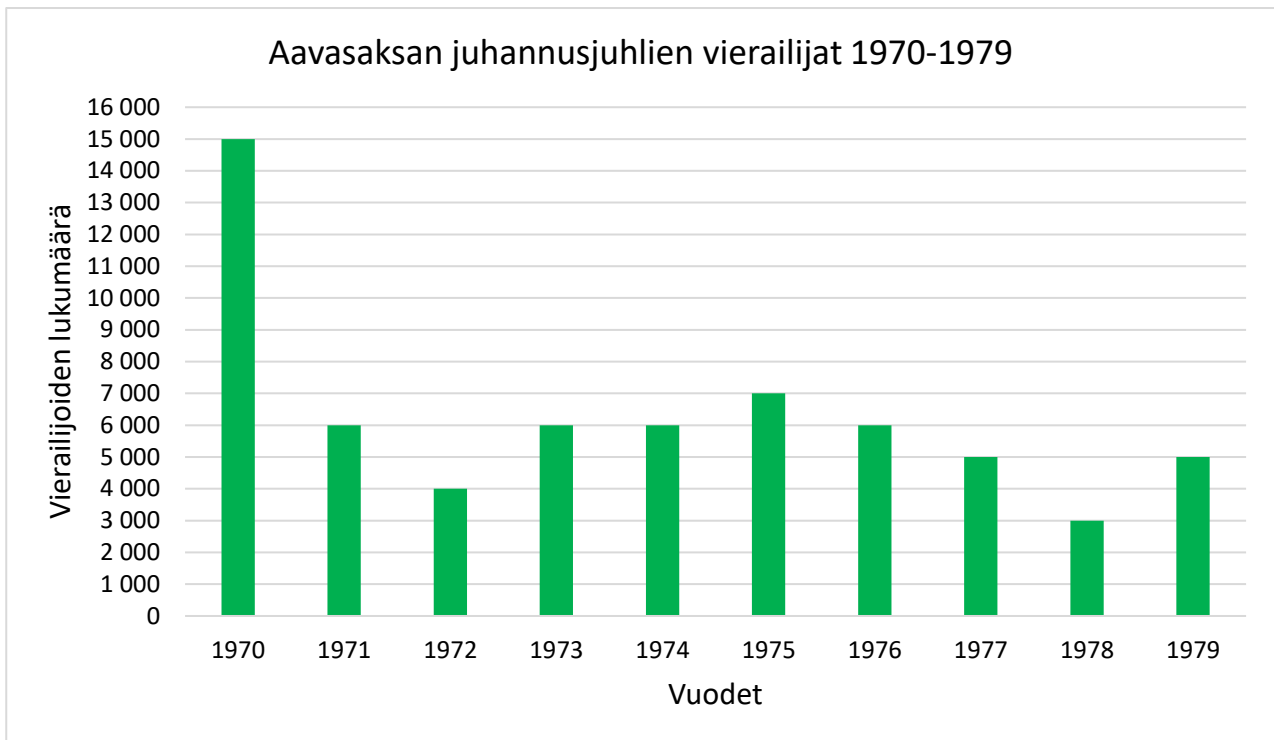
¹⁹⁶ LK 29.6.1971 PS 21.6.73, 20.6.1974, 24.6.1976, 28.6.1977, 22.6.78, 26.6.1979.

¹⁹⁷ Mattila 2004, 180.

¹⁹⁸ Mattila 2004, 180.

¹⁹⁹ Mattila 2004, 180–182.

²⁰⁰ Lindfors 2004, 34.

Taulukko 3.²⁰¹

Juhannusjuhlilla tapahtui 1970-luvulla kävijämääräkato. Enää ei päästy lähelle 10 000 kävijämäärää paitsi vuonna 1970. Vuoden 1970 vierailijamäärän poikkeukseen muihin vuosiin verrattuna vaikutti näkötornin avajaiset. Vaikka kävijämäärät laskivat, pysyivät ne suhteellisen tasaisena koko 1970-luvun. Suurin syy siihen, miksi kävijämäärät laskivat, oli huonot sääolosuhteet²⁰². Esimerkiksi vuonna 1978 sade vähensi kävijöitä²⁰³ ja tämä oli myös alhaisin lukeman sodan jälkeen juhannusjuhlilla kävijöiden määrässä. Vuoden 1975 yhteinen juhannusjuhla Luppiovaaran kanssa ei myöskään tuonut lisää yleisöä.

Aavasaksan vanha ja hyvä maine vetosi kävijöidenmäärään, eikä ohjelmiston laadussa tapahtunut muutosta. Ainoa muutos oli se, että juhannusjuhlat pienuivat kulta-ajoihin verrattuna.²⁰⁴ Vuonna 1979 Tornionlaakson matkailijayhdistys asetti komitean, jonka tehtävänä oli tutkia juhannusjuhlien kehittämismahdollisuuksia ja ohjelmiston parantamista ja lisäämistä.²⁰⁵

²⁰¹ PS 29.6.1971, 27.6.1972, 26.6.1973, 24.6.1975 LK 23.6.1970, 25.6.1974, 29.6.1976, 28.6.1977, 27.6.1978, 26.6.1979.

²⁰² PS 22.6.1979.

²⁰³ PS 27.6.1978.

²⁰⁴ LK 29.6.1976.

²⁰⁵ TMY pöytäkirja 27.1.1979.

Mikäli sää olisivat olleet hyvä, ei välttämättä olisi tapahtunut kovin suurta muutosta kävijämäärissä verrattuna 1950- ja 1960-lukujen kävijämääriin. Esimerkiksi vuonna 1972 juhannusaattona satoi vettä, mutta seuraavana päivänä oli hellettä.²⁰⁶ Vaikka aina ei sää suosinut, vuonna 1979 oli hellettä, mutta silti jäätiin 5000 ihmiseen.²⁰⁷

Nuorisoa alkoi olla enemmän juhannusjuhliilla, ja mikä pudotti juhannusjuhlijoiden keskiikää paljon.²⁰⁸ Vaikka nuorisoa oli enemmistö, niin myös vanhempaa väkeä tuli paikalle.²⁰⁹ Oman paikkakunnan varttuneempaa väkeä eivät juhlat kiinnostaneet mutta, muualta tulleita varttuneita kiinnosti ja vanha hyvä maine veti puoleensa.²¹⁰ Esimerkiksi vuonna 1977, jolloin oli Tornionlaakson matkailijayhdistyksellä 50-vuotisjuhlat, suurin osa varttuneesta väestä poistui heti juhlatapahtumien jälkeen juhannusjuhliilta.²¹¹

Juhannusjuhlien suurimpana ongelmana oli edelleen, etteivät kaikki maksaneet pääsylippua. Esimerkiksi vuonna 1976 noin puolet jätti maksamasta pääsylipun, tuolloin myytiin 3000 pääsylippua.²¹² Tämä johti siihen, että juhannusjuhlien koko pieneni, mitä ne olivat olleet kulta-aikoina. Juhlien pienennyksellä pyrittiin pitämään juhla ja ohjelmisto korkeatasoisena. Isommat juhlat vaatisi enemmän pääsylippujen myyntiä.²¹³ Juhannusjuhlat pysyivät kuitenkin voitollisina. Voittoa ei aina tehty paljoa, esimerkiksi vuonna 1978 tuli voittoa noin 5 800 mk.²¹⁴ Näihin lukemiin ei oltu tyytyväisiä, ja ohjelmaan alettiin miettiä muutoksia.²¹⁵

Juhannusjuhliille kerääntyi edelleen ulkomailta ihmisiä Yhdysvalloista asti.²¹⁶ Juhannusjuhliilla juhlijosta suurin osa oli matkailijoita.²¹⁷ Suosiosta kertoo myös se, että pysäköintialue oli tuttuun tapaan aivan täynnä autoja.²¹⁸

Lapin muutkin suositut juhannuksenviettäpaikat menettivät kävijöitä, Esimerkiksi Ounasvaaralla, jolla oli vielä vuonna 1971 10 000 kävijää, oli seuraavana vuonna enää

²⁰⁶ LK 27.6.1972.

²⁰⁷ PS 26.6.1979.

²⁰⁸ PS 26.6.1979.

²⁰⁹ PS 25.6.1974 LK 28.6.1977.

²¹⁰ PS 26.6.1979.

²¹¹ PS 28.6.1977.

²¹² LK 29.6.1976.

²¹³ LK 29.6.1976.

²¹⁴ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

²¹⁵ TMY pöytäkirja 2.8.1979.

²¹⁶ LK 28.6.1977.

²¹⁷ PS 25.6.1974.

²¹⁸ PS 25.6.1974, 26.6.1979.

kourallinen väkeä.²¹⁹ Vuonna 1977 Ounasvaaralla päästiin 1000 kävijään.²²⁰ Ruka oli vuonna 1971 6000 kävijää.²²¹ Uutena tulokkaana juhannuksen viettopaikkoihin tuli Posio, joka poikkeuksena muihin kasvatti suosiotaan koko 1970-luvun, 4000²²² kävijästä 8000²²³ kävijään.

3.3 Näkötorni ja hotellihankkeessa ongelmia

Juhannusjuhlien mainostaminen esimerkiksi iskulauseilla jatkui samalla tavalla kuin oli aiempina vuosina mainostettu. Poikkeuksena oli 1970-luvun alku, jolloin oli pelkästään bingon mainostamista. Iskulauseiden lisäksi oli myös lupauksia esimerkiksi ”*olemme tilanneet auringon*”.²²⁴ Yksi iskulause oli ”*juhannus vanhaan malliin – juhannus uuteen malliin*”²²⁵. Huomioitava on, ettei vuonna 1970 mainostettu näkötornia vaan pelkästään bingoa. Vuonna 1975, kun juhannusjuhlat järjestettiin yhdessä Luppiovaaran kanssa, tämä näkyi mainoksessakin.

Lehdissä kirjoitettiin paljon hotellihankkeesta ja sen ongelmista. Aavasaksalle oli rakennettu näyttämö, tanssilava, leirintäalue ja lomamajoja, mutta ei hotellia.²²⁶ 1970-luvun alussa hotellihanke oli edistymässä, sillä valtio aikoi rakentaa hotellin ja siihen oli jo määrätty budjettirahat.²²⁷ Lehdistössä tuotiin erityisesti esille, että hotellihanke oli elossa vain ylitorniolaisten aktiivisuuden takia. Ruotsalaiset olivat myös suunnittelemassa joen toiselle puolelle hotellia. Ruotsalaiset eivät rakentaisi, mikäli Aavasaksan puolelle rakennettaisiin hotelli. Hotelli palvelisi myös Ruotsin puolen matkailijoita. Suomen ja Ruotsin välillä oli her-rasmiessopimus, ettei hotelleja tai muita suuria yrityksiä rakenneta kilpailemaan keskenään rajan yli.²²⁸

²¹⁹ LK 29.6.1971, 27.6.1972.

²²⁰ PS 28.6.1977.

²²¹ LK 29.6.1971.

²²² LK 29.6.1971.

²²³ PS 26.6.1979.

²²⁴ Liite 4, PS 19.6.1975.

²²⁵ PS 21.6.1973.

²²⁶ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

²²⁷ Kaleva 26.11.1970.

²²⁸ Länsiraja 26.3.1971, Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

Matkailu ja hotelli olivat monesti esillä sanomalehtien uutisissa ja artikkeleissa. Tuotiin esille, että kukoistuskausi oli 20 vuotta sitten. Tuotiin esille, että junaliikenteen päättyminen oli vähentänyt turisteja. Näkötorni ja pujottelurata olivat tuoneet vähän lisää turisteja. Tarvittaisiin hotelli vilkastuttamaan turismia ja leirintäaluetta pitäisi korjata.²²⁹ Lehdissä oli huoli hotellihankkeesta. Ihmeteltiin, viivyttikö valtio tahallaan hanketta. Hotelli olisi tärkeä Tornionlaakson matkailulle, sillä alueen matkailuolosuhteet saataisiin ajan tasalle. Painotettiin, etteivät ihmiset yövy paikalla ja Aavasaksa voi ”*tänään vain tarjota kahvit kannon nokassa*”.²³⁰

1960-luvulla ja 1970-luvun alussa olivat matkailijamäärät Aavasaksalla kasvaneet. Kasvaneista matkailijamääristä huolimatta Aavasaksalta puuttui kunnolliset majoitustilat 1970-luvun alussa, ei ollut hotelleja tai edes kunnollista leirintäaluetta. Vaaralle pidettiin välttämättömänä saada rakennettua edes leirintäalue. Muualla Ylitornion alueella ei ollut leirintäaluetta. Leirintäalueen lisäksi hotelliin kaavailtiin sadan hengen majoitusta. Lehdissä painotettiin, että kunta oli tehnyt kaikkensa hotellihankkeen eteen. Erityisesti tuotiin esille se seikka, että yksityisellä rahoituksella ei pystyttäisi hotelleja rakentamaan, vaan tarvittaisiin valtiota mukaan hankkeeseen.²³¹

1970-luvun aikana valtio hidasteli Aavasaksan hotellihankkeen kanssa. Hotelleja varten saatiin kerättyä rahoitus muualta. Rahoituksen järjestettyä alettiin saman tien hakemaan hotellinpitäjää, vaikka hotellin rakentamista ei ollut päästy aloittamaan.²³² Vielä tänäkään päivänä hotelleja ei ole rakennettu Aavasaksan päälle. Jokinen tuo omassa pro graduksaan esille, että vielä 1990-luvun lopussa esiintyi satunnaisesti vaatimuksia hotellin toteuttamiseksi.²³³

Juhannusjuhlilla ei tapahtunut paljoa järjestyshäiriöitä. Humalaisia oli edelleen paljon, mistä mainittiin monesti lehdissä. Harvoja mainintoja oli muutamista tappeluista.²³⁴ Ainoa vakava tapahtuma oli vuonna 1970, jolloin yhtä henkilöä puukotettiin. Samoilla juhlilla yhtä henkilöä heitettiin kivellä päähän.²³⁵

²²⁹ LK 4.5.1972.

²³⁰ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

²³¹ PS 20.7.1972, Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

²³² PS 22.5.1976.

²³³ Jokinen 2000, 84.

²³⁴ LK 27.6.1972, 25.6.1974, 29.6.1976 PS 29.6.1971, 26.6.1979.

²³⁵ PS 23.6.1970.

1970-luvun alussa ei lehdissä paljoakaan kerrottu Aavasaksan juhannusjuhlista.²³⁶

Vuonna 1979 Pohjan sanomissa oli enemmän juhannusjuhlista kuin mitä oli aiemmin 1970-luvulla kerrottu ja kerrottiin enemmän ohjelmistoistakin.

Vaikka juhannusjuhlat olivat pienentyneet 1970-luvun alkaessa kulta-ajoista²³⁷, ulkomalaisia kiinnosti edelleen Aavasaksa ja tässä aurinkovuorta oli auttanut sen saama hyvä maine. Vuonna 1975 amerikkalainen filmiryhmä oli kuvaamassa juhannusjuhlia.²³⁸

Vuoden 1970 juhannusjuhlilla avattiin näkötorni. Näkötornia varten oli aloitettu jo vuoden 1928 juhannusjuhlilta lähtien keräämään rahaa. Näkötornihanke saatiin käynnistettyä vasta vuonna 1955, ja rakentaminen aloitettiin vuonna 1969. Näkötorni sijaitsee vaaran laella. Se on hieman yli 13 metriä korkea tiilibetonirakenteinen rakennus. Näköalatasanne on 255 metriä merenpinnasta. Tornin huipulle mahtui samaan aikaan 20 ihmistä ihastelemaan maisemia. Tornissa on loistavat näköalat joka suuntaan ja *”keskiyön aurinkokin on melkein käden ulottuvilla”*. Näkötornista tekee poikkeuksellisen se, että suoraa tai säännöllistä pintaa on vain 30 senttimetriä. Näkötornia pidettiin uutena symbolina Aavasaksalle. Sen rinnalle kaavailtiin hotellia ja ravintolaa.²³⁹

Lehdistössä keskusteltiin myös siitä, kuka saa Aavasaksan luonnonpuistonalueen. Vuokrasopimus oli lopussa Tornionlaakson matkailijayhdistyksellä. Artikkeleissa käsiteltiin myös paikallisten matkailuyrittäjien yhteistyötä. Vaaralle ei ollut vielä rakennettu vesijohtoa, mutta asian ajateltiin hoituvan hotellin myötä.²⁴⁰ Vaaralle rakennettiin vesijohto vuonna 1985 ja lisää mökkejä, kun hotellia ei rakennettu.²⁴¹ Lehdissä kirjoitettiin edelleen Aavasaksan yhteydessä Maupertuissista ja Acerbista.²⁴²

²³⁶ PS 27.6.1972, 26.6.1973, 25.6.1974 LK 26.6.1973, 27.6.1978 25.6.1974.

²³⁷ Pohjan Tornio 13.8.1980.

²³⁸ PS 24.6.1975.

²³⁹ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto., LK 23.6.1970.

²⁴⁰ PS 22.5.1976, Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

²⁴¹ Pohjan Tornio 13.8.1980, LK 19.6.1985.

²⁴² PS 25.6.1971, 22.6.1977.

4. Aavasaksan juhannus 1980-luvulla

Samalla, kun autot lisääntyivät Suomessa, alkoi myös kasvaa kesämökkeilyn suosio. Autolla mökkeilymatka sujui vaivattomammin, jos oli paljon kuljetettavia tavaroita. Vuonna 1970 suomalaisilla oli 176 000 kesämökkiä, mutta vuosituhannen vaihteessa jo yli 440 000. Siirtyminen viisipäiväiseen työviikkoon 1960-luvun lopulla ja sen tuoma vapaa-aika mahdollistivat vapaa-ajan matkustamisen muulloinkin kuin vain lomalla. Osaltaan myös elintason nousu vauhditti kesämökkeilyn kasvua ja kesämökkeilykulttuurin kehitystä.²⁴³

Retkeily ja matkailu olivat levinneet toisen maailmansodan jälkeen kaikkiin kansankerrokseen. Omaan kesämökkiin ei kaikilla ollut vielä varaa tai ei riittävästi vapaa-aikaakaan. Vuoden 1946 lomalain mukaan työläisille kertyi yhden työvuoden aikana 12–14 lomapäivää työsuhteen pituuden mukaan, kun taas toimihenkilöiden loma-aika oli kolmesta viikosta kuukauteen.²⁴⁴

Aina 1900-luvun alusta asti työväki oli hakeutunut viikonlopun tai pidemmän vapaan viettoon mahdollisimman lähelle luontoa. Kovin kauas ei tarvinnut matkustaa, sillä kaupunkien liepeillä oli tarjolla runsaasti rakentamattomia saaria ja rantoja, joissa saattoi retkeillä tai telттаilla. Lyhyitä lomia ja viikonlopun viettoa varten pystytettiin 1930-luvulla yhä yleisemmin päiväkäyttöön tarkoitettuja lomamajoja. Niissä sai tehtyä ruuat ja keitettyä kahvit.²⁴⁵

Yhä laajemmat kansanosat alkoivat 1950–1960-lukujen taitteen jälkeen harrastaa mökkeilyä ja hankkia omia kesäpaikkoja. Tähän vaikuttivat ennen muuta suomalaisten elintason nousu ja vapaa-ajan lisääntyminen. Monet yritykset siirtyivät jo 1950-luvulla kesäaikana viisipäiväiseen työviikkoon, mikä pidensi viikonloppuvapaata. Myös lakiuudistukset toivat lisävapaata; ensin vuonna 1959 työviikko lyheni tunnilla 45 tuntiin, ja heti perään vuoden 1960-vuosilomalaki soi yhä useammalle 18–24 päivän loman työsuhteen pituudesta riippuen. Myös mahdollisuudet lomaviettoon paranivat, sillä tuolloin alettiin maksaa perheen lomakassaa kartuttanut lomakorvausta.²⁴⁶

²⁴³ Heinonen 2008,120.

²⁴⁴ Anttila 2008, 177.

²⁴⁵ Anttila 2008, 177.

²⁴⁶ Anttila 2008, 178.

Ellei ollut omaa autoa mökille pääsi veneellä tai linja-autolla. Vasta 1960-luvulta lähtien kulkuyhteyksien paraneminen, yksityisautoilun lisääntyminen ja omien kesämökkien hankkiminen ovat liittyneet kiinteästi toisiinsa.²⁴⁷

4.1 Rockfestivaalit

1980-luvun alussa juhannusjuhlien järjestämistä jatkoivat Tornionlaakson matkailijayhdistys ja Aavasaksan matkailu Oy.²⁴⁸ Vuodesta 1985 alkoivat juhannusjuhlia järjestää useat paikalliset urheilujärjestöt.²⁴⁹ Syytä, miksi tähän päädyttiin, ei löydy tutkimistani lehdistä, pöytäkirjoista tai toimintakertomuksista. Urheilujärjestöt vastasivat ohjelmanumeroiden lisäksi turvallisuudesta eli järjestysmiestoiminnasta.²⁵⁰ Juhannusjuhlien järjestäminen tapahtui, tuttuun tapaan talkoovoimin. Nyt vapaaehtoisia oli enemmän kuin 1970-luvulla, jolloin heidän määränsä oli ollut laskussa.²⁵¹

Aavasaksan matkailu Oy huolsi myös rakennuksia vaaran päällä²⁵² 1980-luvulla Aavasaksan matkailu Oy huolsi ja vuokrasi vaaran päällä olevia tiloja kuten keisarinmajaa ja aurinkolavaa. Aurinkolava vuokrattiin juhannusjuhlia varten vuonna 1985.²⁵³

Tornionlaakson matkailijayhdistyksellä ei ollut vuoden 1982 jälkeen palkattua työvoimaa, vaan työtä tehtiin luottamusvoimin. Tarkoituksena vuodelle 1985 saada entisajan juhannus takaisin. Aavasaksa muodosti rahoituksen rungon niiden lisäksi muu avustus valtiolta ja alueen kunnilta.²⁵⁴

Valtakunnallinen lippujuhla jatkui ohjelmistossa 1980-luvun alussa. Vuonna 1981 ohjelmiston nimeksi vaihdettiin perinnejuhla.²⁵⁵ Lehdissä ei täysin selkeästi tullut esiin minkäläistä ohjelmaa järjestettiin. Ohjelmassa pidettiin ainakin juhlapuheita. Avauspuheista ei kerrottu. Voidaan olettaa, ettei ohjelman rakennetta valtakunnallisena lippujuhlanä muutettu. Juhlapuheiden aiheista ei ole kovin paljoa tietoa. Puheita pitivät paikallisesti merkittävät

²⁴⁷ Anttila 2008, 179.

²⁴⁸ TMY pöytäkirja 28.2.1980.

²⁴⁹ LK 24.6.1985.

²⁵⁰ TMY pöytäkirja 20.6.1980.

²⁵¹ PS 14.6.1987, 22.6.1987, 22.6.1988.

²⁵² Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

²⁵³ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

²⁵⁴ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto.

²⁵⁵ LK 22.6.1981.

henkilöt. Vuoden 1982 perinnejuhlassa oli keskipisteenä keisarinmaja, joka täytti 100 vuotta. Vuoden 1982 juhlapuheessa Tornionlaakson ja Lapin läänin matkailun yhteistyöstä. Vuoden 1983 juhlapuheessa puhuttiin rajan yli naimisiinmenosta.²⁵⁶ Vuonna 1984 juhlapuhetta ei pidetty. Sen tilalla tulkittiin Lapin saagoja.²⁵⁷ Perinnejuhla alkoi kello 20 ja kesti tunnin verran.²⁵⁸

1980-luvun alussa juhannusohjelmiin pyrittiin tuomaan perinteisiä ohjelmanumeroja takaisin. Pyrkimyksenä oli palauttaa entisaikain juhannuksen vietto. Niin vanhemmalle väelle kuin nuorisollekin pyrittiin tarjoamaan heille mieluista ohjelmaa. Vanhemmalle väelle oli perinteisiä ohjelmanumeroja ja nuorisolle uusinta musiikkia, jonka tahdissa tanssia. Juhannusjuhlilla nähtiin monenlaista ohjelmaa: pelimannimusiikkia, humoristisia esityksiä, rockia, diskoa ja nuorisolle tanssiohjelmaa. Juhannus aloitettiin välillä alkuillasta humpalla ennen perinnejuhlia. Tanssilavoilla tanssittiin humppaa, diskoa ja jytää.²⁵⁹ Vuosina 1981 ja 1982 juhannusjuhlilla nähtiin ohjelmanumeroja, joita esitettiin vain kerran. Vuonna 1981 esitettiin drag-show, mikä poikkesi siitä, mitä oli koskaan nähty. Vuosina 1982 ja 1983 ohjelmistoon tuotiin pelimannikilpailu. Tarkoituksena oli kilpailu pitää vuorovuosittain taidemusiikista ja puhallinmusiikista. Heikon yleisömenestyksen takia suunnitelma haudattiin.²⁶⁰ Vuonna 1983 pyrittiin vanhoja perinteitä vaalimaan monella eri tapaa. Ohjelmistossa oli pelimannimusiikkia ja monipuolinen 27-henkinen saksalaisryhmä, joka esitti keskieurooppalaisia kansantansseja, mutta myös suomalaisia kansantansseja.²⁶¹ Vuonna 1984 oli iskelmää ja diskoa eri lavoilla.²⁶² Vuonna 1984 palasi yhdeksi kerraksi laskuvarjohyppy.²⁶³

Vuonna 1981 tuotiin juoksutapahtuma takaisin, nimeltään Sun run. Todennäköisesti tähän vaikutti osaltaan Posion juhannuksen juoksutapahtuma, joka oli suosittu. Ensimmäisestä Sun runin pituudesta ei ole tietoa, ei myöskään osanottajamäärästä. Juoksutapahtuman osallistujat saivat palkintojen lisäksi vapaalipun juhannusjuhlille.²⁶⁴ Vuonna 1982 juoksumatkan pituus oli seitsemän ja puoli kilometriä, vuosina 1984 ja 1985 matka piteni kahdeksaan kilometriin. Juoksureitistä ei ole tietoa. Juoksussa oli omat kilpasarjat miehille, naisille, pojille ja tytöille. Juoksu alkoi kello 19. Juoksutapahtuma oli suosittu, siihen osallistui

²⁵⁶ LK23.6.1982, 27.6.1983, PS 27.6.1982.

²⁵⁷ PS 25.6.1984.

²⁵⁸ LK 24.6.1980, 22.6.1981, 27.6.1983, 18.6.1987.

²⁵⁹ LK 24.6.1980, 17.6.1981, 22.6.1981, 23.6.1982 PS 19.6.1980.

²⁶⁰ PS 27.6.1982, 27.6.1983.

²⁶¹ PS 27.6.1983.

²⁶² LK 21.6.1984.

²⁶³ LK 21.6.1984.

²⁶⁴ TMY pöytäkirja 3.4.1981.

vuosittain noin 200–300 juoksijaa. Tapahtuma oli paljon suosittumpi tapahtuma kuin oli ollut 1950-luvun lopun ja 1960-luvun alussa. Vuonna 1986 järjestettiin Suomen ja Ruotsin välillä jokamiehen hölkkämaaottelu. Sun run päättyi vuoteen 1987.²⁶⁵

Vuodesta 1985 juhannusjuhlissa tapahtui merkittävin muutos koko Aavasaksan juhannusjuhlien historiassa. Juhannusjuhlat muuttuivat rockfestivaaleiksi. Rockfestivaalista käytettiin nimeä SunRock. Festivaalia järjestettiin vuodesta 1985 vuoteen 1990. Festivaali oli tarkoitettu etupäässä nuorisolle, mutta vanhemmallekin väestölle tarjottiin oma Sun show, jossa oli tarjolla iskelmää, humppaa, imitaatiota ja yleisökilpailu. Ohjelmassa oli pääesiintyjä, esimerkiksi vuonna 1985 esiintyi Katri Helena.²⁶⁶

Rockfestivaaleilla oli aina yksi pääesiintyjä ja muita esiintyjä. Pääesiintyjinä olivat muun muassa Sleepy Sleepers, Smack ja Zero nine. Festivaaleilla esiintyi pelkästään tunnettuja suomalaisia rockbändejä.²⁶⁷ Festivaaleilla järjestettiin musiikin lisäksi muutakin ohjelmaa kuten vuonna 1985 moottoripyöräshow²⁶⁸ ja vuonna 1987 oli American dare devils-autoshow²⁶⁹. Vuonna 1987 nähtiin vaaralla pitkästä ajasta tuttu näky, kun juhliin saapui VR:n juhlaajuna.²⁷⁰ Koko maassa 1980-luvulla yleistyi juhannusjuhlien järjestäminen nuorisolle rockfestivaalien muodossa.²⁷¹

1980-luvulla oli juhannusjuhlilla monena vuotena ohjelmistossa erilaisia kilpailuja. Vuonna 1980 oli Master mover-tanssikilpailu, palkinnosta ei ole tietoa eikä osanottajista. Samana vuonna valittiin Taffel-poika, Lapponia-tyttö ja Kerastase-tyttö.²⁷² Vuosina 1982 ja 1983 oli pelimannikilpailu.²⁷³ Vuonna 1985 järjestettiin myös Volkswagen kuplan änkeämiskilpailu. Kilpailuun osallistui kaksi joukkuetta. Kilpailun voittaja jouduttiin lopulta ratkomaan kolikon heitolla, sillä molemmat joukkueet saivat ängettyä 15 ihmistä kuplaan, ennen kilpailuajan päättymistä, mutta tila loppui kesken.²⁷⁴ Vuosina 1985 ja 1986 järjestettiin Sun rockin yhteydessä rockbändikilpailu, jossa karsittiin osallistujia Lapista SM-rockiin.²⁷⁵ Vuonna 1986

²⁶⁵ LK 17.6.1981, 28.6.1982, 20.6.1983, 20.6.1984, 25.6.1984, 24.6.1985, 23.6.1986, 18.6.1987.

²⁶⁶ PS 24.6.85, 23.6.1986, LK 20.6.1985, 24.6.1985, 22.6.1987, 27.6.1988 26.6.1989 25.6.1990.

²⁶⁷ PS 24.6.85, 23.6.1986, LK 22.6.1987, 27.6.1988, 26.6.1989 25.6.1990.

²⁶⁸ PS 19.6.1985.

²⁶⁹ LK 22.6.1987.

²⁷⁰ LK 22.6.1987.

²⁷¹ Jokinen 2000, 85.

²⁷² LK 18.6.1980.

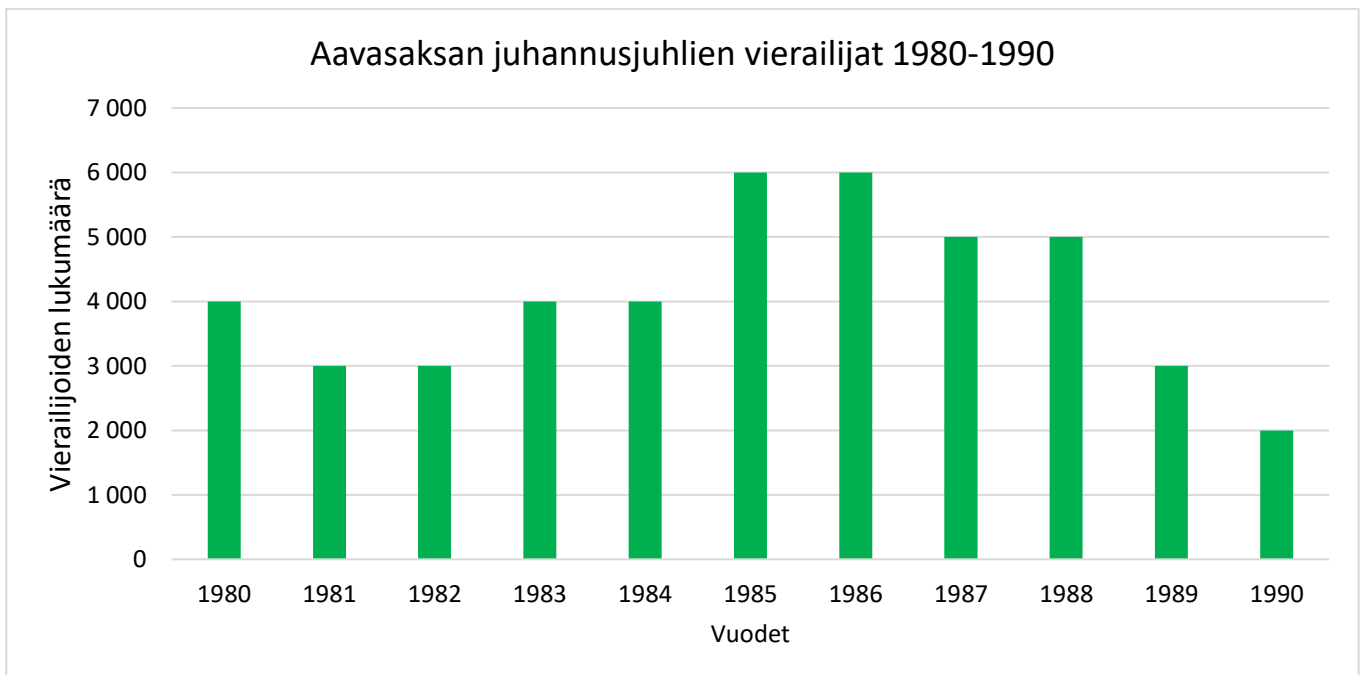
²⁷³ LK 28.6.1982, 27.6.1983.

²⁷⁴ PS 24.6.1985.

²⁷⁵ LK 24.6.1985, PS 23.6.1986.

rockbändikilpailun lisäksi järjestettiin naislaulukilpailu Sun voice ja rodeokilpailu.²⁷⁶ Laulukilpailun osallistujamääristä vaikea sanoa mitään, vaikka tutkimani aineisto ei kerro osallistujamääristä. Kilpailijoita on ollut riittävästi, sillä heitä näytettiin mainoksissa, ellei sitten mainoksissa näkynyt keitä siihen kaiken kaikkiaan osallistui. Vuonna 1987 järjestettiin Lapin vahvin mies -kilpailu ja kädenvääntökilpailu. Molemmat kilpailut epäonnistuivat: kädenvääntökilpailu sen vuoksi, että osallistujat olivat liian humalassa, vahvin mies -kilpailu sen vuoksi, että kilpailuun osallistui vain yksi osanottaja. Kyseinen osanottaja näytti näytösluontoisesti voimiaan yleisölle.²⁷⁷ Vuoden 1987 juhannusjuhilla järjestettiin lisäksi graffitikilpailu ja bingo, missä palkintoina oli muun muassa perämootori.²⁷⁸ Vuosina 1988 ja 1989 järjestettiin festivaaleilla Sun rock-tyttöbändikilpailu.²⁷⁹ Vuonna 1988 tyttöbändikilpailun lisäksi järjestettiin harmonikkakilpailu.²⁸⁰

4.2 Rockfestivaalien myötä uusi nousu

Taulukko 4.²⁸¹

²⁷⁶ PS 23.6.1986.

²⁷⁷ LK 22.6.1987 PS 22.6.1987.

²⁷⁸ LK 22.6.1987.

²⁷⁹ LK 27.6.1988, 26.6.1989.

²⁸⁰ PS 27.6.1988.

²⁸¹ PS 28.6.1982, 25.6.1984, 24.6.1985, 23.6.1986, 22.6.1987, 26.6.1989 LK 24.6.1980, 22.6.1981, 27.6.1983, 27.6.1988, 25.6.1990.

1980-luvun alussa vierailijoiden lukumäärä pysyi samanlaisena kuin oli pysynyt 1970-luvun lopulla. Monena vuotena järjestäjät arvioivat juhannusjuhlille tulevien vierailijoiden määrän alakanttiin. Esimerkiksi vuoden 1980 juhannusjuhlille odotettiin puolta enempää kuin oli ollut vuoden 1979 juhannusjuhlilla. Odotuksista huolimatta päästiin samoihin lukemiin.²⁸² Toisaalta taas vuonna 1981 järjestäjille tuli yllätyksenä se, että myytiin enemmän pääsylippuja kuin oli odotettu.²⁸³ Silti juhannusjuhlien todettiin menneen huonosti ja pohdittiin, oliko syytä järjestää juhannusjuhlia nykyisessä muodossaan. Ongelmana oli juoksevan vedenpuute, kun ei ollut vesijohtoa.²⁸⁴ Ongelmista huolimatta ohjelmaa saatiin kehitettyä, ja vierailijamäärät nousivat vuonna 1983.²⁸⁵

Vuonna 1985 tapahtui suurin muutos vierailijoiden määrässä, kun aloitettiin rockfestivaalien järjestäminen. Tänä aikana puhuttiin myös Aavasaksan paluusta entisaikojen suuruuteen²⁸⁶ ja otsikoitiin, että Aavasaksa ottaa paikkansa.²⁸⁷ Eli se oli palannut jälleen yhdeksi Lapin suurimmista juhannusjuhlilla.²⁸⁸ Uusi tuleminen sai järjestäjät odottamaan isoja kävijämääriä, jopa 10 000 vierailijan odotettiin tulevan vuoden 1986 juhannusjuhlille.²⁸⁹ Suurista odotuksista huolimatta kävijämäärät eivät nousseet lähelle 10 000 vierailijaa koko rockfestivaalien pitämisen aikana.

Alkuun rockfestivaalit olivat vierailijamenestys aiempiin 1970-luvun ja 1980-luvun alun vuosiin nähden. Vuonna 1989 palattiin vierailijoiden määrässä 1980-luvun alun lukemiin. Saman tien järjestäjät alkoivat miettimään uutta ilmettä juhannusjuhlille. Vaikka nuorisoa kiinnostusti rocki, järjestäjät pitivät vaikeana löytää esiintyjä, jotka vetoaisivat yleisöön. 1980-luvun lopussa ei ollut Dingon kaltaista yhtyettä, jonka varaan järjestäjät voisivat laskea.²⁹⁰

Suurimpana syynä juhannusjuhlien kävijämäärien nousun pysähtymiseen voidaan pitää entisestään lisääntyntä vapaa-aikaa. Vuonna 1978 säädetty lomalaki nosti vuosiloman täysimääräisenä viiteen viikkoon. Maatalousvaltaisilla alueilla merkitystä oli nimenomaan samana vuonna säädetyllä lailla maatalousyrittäjien vuosilomasta ja sijaisavun järjestämisestä. Lait mahdollistivat paitsi vapaa-ajan lisääntymisen, myös sen, että maataloutta

²⁸² Pohjolan Sanomat 18.6. ja 19.6. ja 24.6.1980.

²⁸³ LK 22.6.1981.

²⁸⁴ TMY pöytäkirja 7.9.1981.

²⁸⁵ LK 27.6.1983.

²⁸⁶ PS 24.6.1985.

²⁸⁷ PS 20.6.1986.

²⁸⁸ LK 23.6.1986.

²⁸⁹ LK 23.6.1986.

²⁹⁰ LK 26.6.1989.

harjoittava väestö ei enää ollut sidoksissa tilaansa ympäri vuoden. Myös heille matkailu kotipaikkakunnalta kauemmaksi tuli mahdolliseksi. Juhannus ei enää ollut kesän ainoa vapaa, joka oli ennen kuitenkin vietetty kotitilalla hoitaen navettatyöt sijaistyövoiman puuttuessa. Juhannus arjesta irrottautumisena koki inflaation. Myös muut yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset saattoivat edistää ”juhannusinflaatiota”. Vapaa-aika täyttyi muilla aktiviteeteillä, ja esimerkiksi Aavasaksalla järjestetyt lavatanssit menettivät suosiotaan television yleistyessä.²⁹¹

Vuonna 1980 perinteisiä paikkoja kuten Aavasaksaa ja Ounasvaaraa kohtaan oli turistien mielenkiinto laantunut. 1980-luvulla ei joinain vuosina Ounasvaaralla edes järjestetty juhannusjuhliä. Tämän lisäksi lappilaiset pyrkivät viettämään juhannuksen kotiseuduillaan.²⁹² 1980-luvun alussa vain Posiolla ja Rukalla meni juhannusvierailijoiden osalta hyvin. Posiolla päästiin parhaimmillaan 10 000 vierailijaan²⁹³, muutoin mentiin samoissa lukemissa koko 1980-luku Aavasaksan juhannusjuhlien kanssa, vaikka Posiolla kävi kansainvälisiä artisteja esiintymässä.²⁹⁴ Rukalla myös päästiin parhaimmillaan 10 000 vierailijaan²⁹⁵. Tästä vierailijamäärä kuitenkin tasaisesti laski koko 1980-luvun 1 000 vierailijaan.²⁹⁶ Vuonna 1990 kaikilla suurilla perinteisillä juhannuksenviettopaikoilla tapahtui yleisökato. Vierailijoita oli 1 000–2 000 vierailijaan.²⁹⁷ Aavasaksan juhannusjuhlat eivät kärsineet yleisökadosta, vaikka Posiolla esiintyi kovia esiintyjä ja kansainvälisiä tähtejä; Dingo (1985)²⁹⁸, Samatha Fox (1987)²⁹⁹ ja Sabrina (1988)³⁰⁰.

Ulkomaalaisia kävi edelleenkin juhannusjuhlilla, esimerkiksi vuonna 1986 Englannista.³⁰¹ Lehdissä loppuivat 1980-luvulla maininnat ulkomaalaisista vierailijoista, poikkeuksena vuosi 1986.

Juhannusjuhlat eivät loppuneet siihen, että ne olisivat tuottaneet tappiota. Vaikka edelleen moni jätti maksamasta pääsylippuja³⁰², juhannusjuhlilla meni silti aina taloudellisesti

²⁹¹ Jokinen 2000, 85.

²⁹² LK 20.6.1980.

²⁹³ LK 24.6.1980

²⁹⁴ LK 27.6.1983, 24.6.1985, 22.6.1987, LK 27.6.1988.

²⁹⁵ LK 27.6.1983.

²⁹⁶ LK 22.6.1987.

²⁹⁷ LK 25.6.1990 PS 25.6.1990.

²⁹⁸ LK 24.6.1985.

²⁹⁹ LK 22.6.1987.

³⁰⁰ LK 27.6.1988.

³⁰¹ LK 23.6.1986.

³⁰² LK 24.6.1985, PS 23.6.1986.

hyvin.³⁰³ Välillä juhannusjuhlat tuottivat vähän, mutta voittoa silti. Tappiota ei tullut sen takia, koska juhannusjuhlia osattiin pienentää aikojen saatossa ja osattiin arvioida, kuinka paljon osallistujia tulee. Toki välillä menttiin arvioissa pieleen.

Aavasaksalla kävijämäärät nousivat rockfestivaalien myötä. Jokinen tuo pro gradussaan tuo esille, että juhannusjuhlien muuttunut ohjelmaluonne saattoi vähentää nimenomaan entisen määrältään suuren juhannusvierasryhmän eli keski-ikäisten ja vanhempien ihmisten osallistumista. Kasvaneesta kävijämäärästä huolimatta juhannusjuhlien järjestämisestä rockfestivaalimuotoisena luovuttiin. Taustalla oli jo vuosikymmeniä juhlia talkoovoimin järjestäneiden ihmisten uupuminen, ja toisaalta paikalliset asukkaat eivät halunneet vauralle ”remujuhlia”. Kauhistelua aiheuttivat muun muassa alueella tapahtunut oluenmyynti, kova musiikki ja humalaiset. Talkooväen vanhenemisen ja vapaaehtoistyön arvostuksen puutteen seurauksena juhannusjuhlien järjestämisestä luovuttiin.³⁰⁴ Vuonna 1990 Tornionlaakson matkailijayhdistys myi Ylitornion kunnalle matkailijayhdistyksen omistuksessa olevat rakennukset Aavasaksan päältä eli näkötorin ja tanssilavat sekä Aavasaksan lakialueen ja keisarinmajan vuokrasopimukset. Tornionlaakson matkailijayhdistys keskittyi tästä lähtien matkailun aatteelliseen puoleen.³⁰⁵

4.3 Uudistunut mainostustyyli

1980-luvun alussa mainostaminen noudatti samanlaista kaavaa kuin aiemminkin. Vuonna 1985 rockfestivaalien myötä mainosten koko kasvoi.³⁰⁶ Rockfestivaalien myötä mainokset saattoivat olla lehdissä etusivulla, kun ne ennen olivat keskisivuilla. Juhannusjuhlien lisäksi alkoi ensimmäistä kertaa muiden kilpailujen mainostuskin, kuten Volkswagen kuplan ahtaamiskilpailu, tyttöbändikilpailu ja sun voice-laulukilpailu.

Aavasaksan juhannusjuhlilla näkyi edelleen humalaisia juhannusjuhlijoita, mutta juhlalat pysyivät rauhallisina eikä järjestyshäiriöitä juurikaan tapahtunut. Esimerkiksi vuonna 1983 poliisi luonnehti juhannusjuhlia epätavallisen rauhallisiksi.³⁰⁷ Juhlissa poliisia työllistivät

³⁰³ PS 26.6.1989.

³⁰⁴ Jokinen 2000, 86.

³⁰⁵ TMY toimintakertomus 1990.

³⁰⁶ Liite 5, PS 14.6.1987.

³⁰⁷ PS 27.6.1983.

eniten rattijuopot.³⁰⁸ Toisaalta sanomalehdissä tuotiin edelleen esille liiallisen alkoholin nauttiminen, otsikoitiin jopa "Sivistymätöntä humaltumista".³⁰⁹

Suomalainen tv-media kiinnostui jälleen kuvaamaan aurinkovaaran juhannusjuhlia 1980-luvun aikana. Ylen a-studio ohjelmaan käytiin kuvaamassa juhannustunnelmaa vuonna 1981.³¹⁰ Vuonna 1987 lähetettiin suora tv-lähetys lipunnostosta keisarinmajalla. Samassa tv-lähetyksessä kerrottiin Aavasaksan merkityksestä matkailulle.³¹¹

1980-luvulla alkoivat sanomalehdet enemmän kertomaan Aavasaksan juhannusjuhlista kuvien kera. Tämä oli merkittävä muutos 1970-luvun vähäiseen kirjoittamiseen. 1980-luvun kirjoituksissa palattiin juhannusjuhlista kirjoittelussa sille tasolle, millä oli kirjoitettu 1950-luvulla ja 1960-luvulla. Ohjelmaa käytiin läpi ja kuvailtiin juhannustunnelmaa.

1980-luvulla artikkeleissa tuotiin esille, että Aavasaksa tunnetaan ulkomailla asti ja Ylitornio tunnetaan juuri Aavasaksasta. 1980-luvun alun artikkeleissa käsiteltiin entisiä juhannuksia vaaran päällä ja erityisesti juhannusjuhlien kulta-aikaa. Näiden lisäksi käsiteltiin vierailijoiden määrän vähentymistä juhannusjuhlilla ja juhlien pienentymistä. Tämä aiheutti pelkoa, että juhannusperinne kuolisi, ellei keksittäisi lääkettä millä tuoda lisää vierailijoita juhlille. Vaikka juhlilla oli vierailijoiden määrä vähentynyt, kesäisin muutoin riitti vielä matkustajia. Rockfestivaalien myötä kirjoitettiin Aavasaksan uudesta tulemisesta.³¹² Yhdessä artikkelissa käsiteltiin Maupertuisia sekä Topeliuksen ja Aavasaksan suhdetta. Samassa artikkelissa pyrittiin edistämään Aavasaksan matkailua ja juhannusjuhlia.³¹³ Lehdistö myös kritisoi juhannusjuhlia, siitä että ne olivat nykyään vain nuorisolle eikä vanhemmalle väelle ollut tarjolla mitään.³¹⁴

Jokinen tuo myös esille erikoisen piirteen Aavasaksan matkailua koskevista lehdistömateriaaleista. Niissä oli ympäristökonfliktien ja ympäristöarvojen huomioonottamisen täydellinen puute. Modernin matkailun diskurssissa keskiössä olivat matkailu ja talous, ympäristön ja maiseman olemassaoloa ei kyseenalaistettu. Maiseman arvon ei koettu olevan

³⁰⁸ PS 24.6.1980, 23.6.1986 LK 23.6.1986, 27.6.1988.

³⁰⁹ LK 23.6.1986.

³¹⁰ LK 22.6.1981.

³¹¹ LK 18.6.1987.

³¹² PS 19.6.1987, 22.6.1988, Pohjan Tornio 13.8.1980.

³¹³ PS 17.6.1986.

³¹⁴ LK 20.6.1985.

uhattuna, vaan matkailua kehittämällä mahdollisimman moni pääsisi nauttimaan ainutlaatuisesta kansallismaisemasta jokaisena vuodenaikana.³¹⁵

³¹⁵ Jokinen 2000, 84.

Loppulause

Tässä tutkielmassa olen käsitellyt Aavasaksan juhannusjuhlia vuosina 1950–1990. Selvitin, miten juhannusjuhlien ohjelmistoa kehitettiin kyseisten vuosien aikana. Ohjelmien lisäksi tarkastelin, mitä muuta Aavasaksasta kirjoitettiin. Tarkastelin tutkielman aihetta sanomalehtien, lehtileikkeiden, pöytäkirjojen ja toimintakertomusten avulla.

Aavasaksaa ei ole juurikaan tutkittu matkailuhistorian näkökulmasta. Aavasaksaa käsitteleviä tutkielmia löytyy kaksi kappaletta, jotka molemmat ovat pro graduja. 1800-luvun Suomen tai Lapin matkailua käsittelevissä teoksissa Aavasaksan juhannus mainitaan. 1900-luvun matkailussa Aavasaksan juhannusjuhlien aloitus mainitaan, mutta muuten ei mainita enää Aavasaksasta tai juhannusjuhlista mitään.

Aavasaksan juhannusjuhlia oli järjestämässä useat tahot. Tornionlaakson matkailijayhdistys oli järjestämässä jo ensimmäisiä juhannusjuhlia vuonna 1928. Matkailijayhdistys oli päätaho, joka teki muitten paikallisten järjestöjen kanssa yhteistyötä juhlia järjestettäessä. 1950-luvulla ja 1960-luvun puoleen väliin yhteistyötä tehtiin Tornionlaakson valistusliiton, Peräpohjolan nuorisoliiton ja Aavasaksan urheilijoiden kanssa. 1960-lopulta 1980-luvun alkuun yhteistyötä tehtiin Aavasaksan matkailu Oy:n kanssa. Vuonna 1975 järjestettiin yhden kerran yhteiset juhannusjuhlat Ruotsin puolella sijaitsevan Luppiovaaran kanssa. Vuodesta 1985 lähtien juhannusjuhlia järjestivät useat paikalliset nuorisoseurat.

Yksi perinteisimmistä ohjelmanumeroista juhannusjuhlilla oli valtakunnallinen lippujuhla, joka tuli ohjelmistoon vuonna 1951. Lippujuhla aloitti juhannusjuhlat. Lippujuhla alkoi, kun Suomen lippu nostettiin salkoon. Lippujuhlassa oli kaksi puhujaa: avauspuheen ja juhlapuheen pitäjät. Mukana oli kuoro- ja soittoesityksiä. Soittokunta oli aina mukana. Lippujuhla päättyi Lapin maakuntalauluun. Lippujuhlaa pidettiin vuodesta 1951 vuoteen 1968 asti. Varsinaista syytä lopettamiseen ei tutkimani aineiston avulla selvinnyt miksi ohjelma lopetettiin hetkeksi. Lippujuhla palasi takaisin ohjelmistoon vuonna 1976, ja 1980-luvun alussa nimeksi vaihtui perinnejuhla. Nimen vaihdoksesta huolimatta ohjelmisto pysyi samanlaisena kuin sitä oli aiemminkin viety läpi.

Valtakunnallisen lippujuhlan avauspuheiden aiheet käsittelevät aina jollain tavalla Aavasaksaa. Juhlapuheet käsittelevät joko Aavasaksaa tai Lapin matkailua. Välillä käsiteltiin valtakunnallisempia aiheita. Avauspuheen piti aina joku valtakunnallisesti tai paikallisesti näkyvä merkkihenkilö. Juhlapuheen piti 1950-luvulla ministeritason puhuja, 1960-luvulla oli

joku muu valtakunnallinen merkkihenkilö. Perinnejuhlassa juhlapuheita pitivät aiemmin juhlapuheita pitäneet henkilöt 1950–1960-luvuilta. Tällä ohjelmalla oli erityinen paikkansa juhannusjuhllilla, sillä se oli pisimpään jatkunut ohjelmanumero. Lisäksi sillä oli isänmaallista ja maakunnallista nostattavaa henkeä.

Vuodesta 1952 ohjelmistoon tuli joko ooppera- tai balettiesitys. Tämä ohjelmanumero kesti vuoteen 1961 asti. Ohjelmiston esitti Suomen kansallisooppera. Esityksinä oli kansainvälisesti tunnettuja ja yksi suomalainen oma tuotanto. Oopperoiden ja balettien jälkeen 1960-luvulla tulivat tilalle kesänäytelmät. Kesänäytelmiä esittivät yleensä lappilaiset nuorisoseurat. Erityisesti oopperat ja baletit tarjosivat juhannusjuhlien vierailijoille sellaista, mitä ei useimmilla ollut muutoin mahdollista kokea. Kesänäytelmät olivat luonteeltaan kevyitä näytelmiä.

Juoksutapahtuma tuli ohjelmistoon vuonna 1956 ja oli ohjelmistossa vuoteen 1964 asti. Juoksutapahtuma palasi takaisin ohjelmistoon vuonna 1981 Sun run-nimellä ja sitä juostiin 1987 asti. Sun run oli suosittu tapahtuma. 1950-luvun ja 1960-luvun juoksutapahtuman osallistujamääristä ei ole kovin paljoa tietoa. Vuonna 1958 osallistui kuusi juoksijaa. Sun run:iin sen sijaan osallistui vuosittain noin 200–300 juoksijaa. Sun runissa oli erikseen omat sarjat miehille, naisille, pojille ja tytöille.

1960-luvun lopulla alkanut bingohuuma valtasi myös juhannusjuhlat. Aavasaksan juhannusjuhllille bingo tuli ohjelmistoon vuonna 1969 ja jatkui vuoteen 1973 asti, ja vuonna 1987 oli vielä kerran bingoa vaaran päällä. Bingossa pystyi voittamaan muun muassa henkilöauton, rahapalkinnon ja paljon kulutuselektroniikkaa kuten pakastimen.

1970-luvulla tuli ohjelmistoon laskuvarjohypytyt. Laskuvarjohypytyä oli vuodesta 1971 vuoteen 1973 asti ja vuosina 1978 ja 1984. Laskuvarjohypyty eivät aina onnistuneet. Monesti vähintään toinen hyppääjistä laskeutui varvikkoon, kun toinen hyppääjistä laskeutui laskeutumisalueelle.

1980-luvun alussa pyrittiin perinteitä tuomaan takaisin, mutta 1980-luvun puolessavälissä koettiin suunnanmuutos. Perinteiden elvyttämiseksi ohjelmistoon tuotiin niin pelimannimusiikkia kuin humppaakin. Ohjelmistolla pyrittiin saavuttamaan entisaikain juhannustunnelma. Vuonna 1985 alkoivat rockfestivaalit. Rockfestivaaleja oli alettu järjestää muillakin juhannuspaikoilla. Aavasaksalla rockfestivaalit saivat nimekseen Sun rock. Sun rockissa esiintyi suomalaisia sen ajan maineikkaita rockbändejä. Sun rock oli tarkoitettu nuorisolle.

Sun rockin yhteydessä tarjottiin myös vanhemmalle väelle omaa ohjelmaa niin iskelmän kuin humpan muodossa.

Juhannusjuhlilla oli myös paljon erilaisia kilpailuja vuosien varrella. 1950-luvulla pystyi voittamaan kahden vuorokauden matkailupaketin joko Kilpisjärvelle tai Aulangolle. Paikka riipui siitä, asuiko Tornion pohjois- vai eteläpuolella. 1960-luvulla kilpailuja oli vähän ja 1970-luvulla kilpailtiin bingon avulla. 1980-luvulla kilpailujen määrät kasvoivat, etenkin rockfestivaalien yhteydessä järjestettiin monia kilpailuja. Kilpailuja oli Volkswagen kuplan äänkeämiskilpailusta musiikillisiin kilpailuihin kuten rockbändikilpailut ja Sun voice-laulukilpailu.

Erityisen suosittu ohjelmanumero juhannusjuhlilla oli tanssit. Tanssilla oli oma ohjelmanumeronsa 1950-luvulla ja 1960-luvulla, jolloin ne myös päättivät juhannusjuhlat. 1970-luvulla ja 1980-luvulla tanssia oli alkuillasta lähtien monissa eri muodoissa kuten humpan ja diskon. Erityisesti nuorisolle oli tärkeää päästä tanssimaan.

Juhannusjuhlien koko vaihteli suuresti 1950-luvuilla ja 1960-luvun alussa juhannusjuhlat olivat suurimmillaan ja 1970-luvun lopulla ja 1980-luvun alussa pienimmillään. 1950-luku oli Aavasaksan juhannusjuhlien nousun aikaa vierailija määrien suhteen. 1950-luvun loppu ja 1960-luvun alku olivat juhannusjuhlien kulta-aikaa. Sen jälkeen ei enää vastaavia kävijämääriä saavutettu. Ainoastaan vuoden 1970 juhannusjuhlat ylsivät samaan, kun näkötorni avattiin yleisölle. 1970-luvulla kävijämäärät laskivat entisestään. Tämä tosin johtui enemmänkin sääolosuhteista kuin ohjelmiston laadusta. 1970-luvun lopussa ja 1980-luvun alussa pelättiin juhannusperinteen katoavan vaaran päältä. 1980-luvun puolessa välissä koettiin juhannusjuhlilla uusi tuleminen, kun kävijämäärät alkoivat nousta, kun juhlia painotettiin enemmän nuorisoon ja tuotiin rockfestivaalit vaaran päälle. Rockfestivaalit eivät kantaneet kovin pitkälle, sillä kävijämäärät eivät päässeet kulta-aikojen lukemiin vaan jäivät samalle tasolle kuin 1960-luvun kävijämäärät. Suurin syy juhannusjuhlien kävijämäärien laskuun oli, että muuallakin alettiin pitää vastaavia juhannusjuhlia, etenkin 1960-luvulta lähtien muilla Lapin ja muun Suomen vaaroilla ja tuntureilla. Perinteiset paikat kuten Rovaniemen Ounasvaara ja Aavasaksa säilyttivät asemansa 1960-luvulla mutta alkoivat sen jälkeen menettää asemiaan.

Juhannusjuhlilla kävi vierailijoita ulkomailta asti. Suurin osa ulkomaalaisista oli ruotsalaisia. Toisena olivat amerikansuomalaiset. Etenkin ruotsalaiset ja amerikansuomalaiset kävivät ahkerasti juhannusjuhlilla 1950-luvulta 1970-luvulle. Mutta kävijöitä oli Välimereltä ja jopa Australiasta asti.

Suurin osa juhannusjuhlijoista oli ulkopaikkakuntalaisia tai ulkomaalaisia. Moniin vierailijoihin vetosi erityisesti kaksi asiaa: Lapin eksotiikka ja keskiyön aurinko. Harva vierailija oli saanut kokea keskiyön auringon taikaa. Aavasaksa oli eteläisin paikka missä pystyi keskiyön auringon kokemaan ja vaaran päältä on erittäin hyvät näköalat ihailla Tornionjokilaakson maisemaa.

Aavasaksasta kirjoitettiin paljon erilaisia tekstejä. Juhannusjuhlista kerrottiin paljon 1950-luvulla. 1960-luvulla kirjoittelu alkoi vähentyä ja 1970-luvulla juhannusjuhlista ei juuri kirjoitettu. 1980-luvulla alkoi jälleen kirjoittelu juhlista. Jutuissa kirjoitettiin niin juhannustunnelmasta kuin itse ohjelmistosta. Aikana, jolloin ei juuri kirjoitettu juhannusjuhlista, kerrottiin vain säästä ja vierailijoiden määrästä.

Artikkeleissa kirjoitettiin joko juhannusjuhlasta tai Aavasaksan matkailusta. Monissa kirjoituksissa tuotiin esille Aavasaksan aiempi historia kuuluisien matkailijoiden osalta ja mistä erityisesti Aavasaksa oli tunnettu, keskiyön auringosta. Matkailuun liittyen kirjoitettiin niin Aavasaksan matkailun haasteista kuin matkailun kehittämishankkeista. Erityisesti kirjoitettiin hotellihankkeesta, jotta ei ole vielä kukaan toteutunut.

Jutuissa kirjoitettiin paljon alkoholin käytöstä. Paikalliset eivät pitäneet tästä kirjoittelusta, sillä se antoi väärän kuvan juhannusjuhlista. Vaikka juhannusjuhliilla kulutettiin paljon alkoholia, järjestyshäiriöitä ei ollut. Poliisia pääsääntöisesti työllistivät rattijuopot. Joinain juhannuksena oli erityisen rauhallista.

Mainoksissa juhannusjuhlia mainostettiin samaan tapaan 1950-luvulta 1980-luvulle asti. Mainoksissa oli iskulauseita, jotka kertoivat Aavasaksasta ja minkälaista ohjelmaa oli tarjolla. 1950-luvulta 1980-luvun alkuun asti mainoksen koko pysyi samanlaisena, kunnes niitä suurennettiin rockfestivaalien yhteydessä.

Juhannusjuhlien ohjelmisto vaihteli paljon vuosien 1950–1990 välillä. Ohjelmallisesti 1950-lukua mainitsivat oopperat ja baletit, 1960-lukua kesänäytelmät ja iskelmämusiikki, 1970-lukua bingohuuma, humppa ja disko. 1980-lukua kuvaavat yhtäältä perinteiden vaaliminen ja toisaalta rockfestivaalit. Ohjelmistoissa pyrittiin aina tarjoamaan vierailijoille laadukasta ohjelmaa ja jokaiselle jotain.

Aavasaksan juhannusjuhlien loppumiseen on monta syytä: yleisökato, johon vaikutti mökkeilyn yleistymisen, ja se, etteivät kaikki ostaneet lippua juhlille, vaikka menivätkin juhlia katsomaan. Aavasaksan kohdalla ylläpitokustannuksetkin toivat oman lisänsä. Myös

huonot sääolosuhteet veivät yleisöä pois. Osaltaan junaliikenteen loppumisellakin oli osansa, vaikka henkilöautoilla ja linja-autoilla pääsi vaaralle. Linja-autot toivat vierailijoita vain lähialueilta.

Aavasaksasta löytyy paljon tutkittavaa. Aavasaksaa pystyisi matkailun osalta ja myös juhannusjuhlien osalta tutkimaan lisää. Erityisesti juhannusjuhlien osalta voi tutkia aina 1800-luvulta alkaen. Juhannusjuhlien osalta tutkimusta voisi jatkaa tutkimalla Aavasaksan lisäksi muita Lapin juhannuksen viettopaikkoja kuten Rovaniemen Ounasvaaraa, Posiota ja Kemin Ajosta.

Lähteet ja tutkimuskirjallisuus

Painamattomat lähteet

Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto

Aavasaksan ystävät lehtileikkeet 1964–1997

Tornionlaakson Matkailijayhdistys Ry Arkisto

Tornionlaakson Matkailijayhdistys pöytäkirjat 1965–1973

Tornionlaakson Matkailijayhdistys pöytäkirjat 1957–1981

Tornionlaakson Matkailijayhdistys toimintakertomukset 1957–2019

Painetut lähteet

Tornionlaakson vuosikirja 2015–2017

Lapin Kansa 1950–1990

Pohjolan Sanomat 1950–1990

Sanakirjat ja hakuteokset

Nygård Toivo, Salokangas Raimo 1987: *Suomen lehdistön historia 2. Sanomalehdistö suurlakosta talvisotaan*. Päätoimittanut Päiviö Tommila Kustannuskiila

Perko Touko, Salminen Esko, Löyttyniemi Veikko, Hemánus, Tommila Päiviö 1988: *Suomen lehdistön historia 3. Sanomalehdistö sodan murroksesta 1980-luvulle*. Päätoimittanut Päiviö Tommila Kustannuskiila

Tutkimuskirjallisuus

Aalto Satu 2000: *Suuri perinnekirja*. Karisto Oy

Anttila, Anu-Hanna 2005: *Loma tehtaan varjossa. Teollisuustyöväestön loma- ja vapaa-ajan moraalisaattely Suomessa 1930–1960-luvuilla*. Suomalaisen kirjallisuuden seura.

- Edelheim Johan ja Ilola Heli 2017: *Matkailututkimuksen avainkäsitteet*. Lapland University Press.
- Hautajärvi Harri 2014: *Autiotuvista Lomakaupunkeihin – Lapin matkailun arkkitehtuurihistoria*. Aalto-yliopisto
- Heinonen Visa 2008: *Suomalaisen arjen historia*. WSOY
- Hemmi Jorma, Vuoristo Kai-Veikko 1993: *Matkailu*. WSOY
- Hirn Sven ja Markkanen Erkki 1987: *Tuhansien järvien maa – Suomen matkailun historiaa*. Gummerrus Oy
- Häyrynen, Maunu 2005: *Kuvitettu maa*. Frenkellin kirjapaino
- Jokinen Jaana 2000: *Auringon valtakunta - Aavasaksan maiseman muuttuvat merkitykset*
- Kostiainen Auvo, Ahtola Janne, Koivunen Leila, Korpela Katariina ja Syrjämaa Taina 2004: *Matkailijan ihmeellinen maailma – Matkailun historia vanhalta ajalta omaan aikaamme*. Suomalaisuuden kirjallisuuden seura
- Krohn Aarni 1991: *Elämän lomassa. Suomalaisen loman historiaa*. Lomaliitto
- Leiper, Neil 2004: *Tourism management*. 3rd edition. Pearson/Hospitality press
- Lindfors Jukka 2004: *Suuren murroksen ääniä, Suomi soi 2*. Karisto Oy
- Mattila Ilkka 2004: *Diskosta danceen, Suomi soi 2*. Karisto Oy
- Niiniluoto Maarit 2004: *Tanssilavat aitoa suomalaisuutta, Suomi soi 1*. Karisto Oy
- Veijola Soile 2013: *Matkailututkimuksen lukukirja*. Lapin Yliopistokustannus

Liitteet

Liite 1. Oopperat, baletit ja kesänäytelmät³¹⁶

- 1952 Pessi ja Illusia, Esittäjä Kansallisooppera
- 1953 Operetti Lepakko, Esittäjä Kansallisooppera
- 1954 Baletti Joutsenlampi, Esittäjä Kansallisooppera
- 1955 Operetti Wieniläisverta, Esittäjä Kansallisooppera
- 1956 Ooppera Pajatso ja Baletti Coppelia, Esittäjä Kansallisooppera
- 1957 Suihkulähde, Esittäjä Kansallisooppera
- 1958 Putkinotko, Esittäjä Kemin kaupungin teatteri
- 1959 Baletti Ruususolmu ja Don Quijote, Esittäjä Kansallisooppera
- 1960 Mustalaisruhtinatar, Esittäjä Kansallisooppera
- 1961 Laivan Kannella, Esittäjä
- 1962 Tukkijoella, Esittäjä Oulun nuorisoseuralaiset
- 1963 Sysmäläisiä, Esittäjä Peräpohjolan nuorisoliitto
- 1964 Isännän ääni, Esittäjä Karungin nuorisoseura
- 1965 Mäkisen kenkä ja tossu, Esittäjä Kemin Suun nuorisoseuran näyttelijät
- 1966 Koskenlaskijan morsian, Esittäjä Tervolan nuorisoseuran näyttelijät
- 1967 Havukka-ahon ajattelija, Esittäjä Tervolan nuorisoseuran
- 1973 Kaunis Veera Esittäjä Tornion kesäteatteri.

³¹⁶ Päiväämätön lehtileike. Aavasaksan ystävien lehtileikekokoelma. Ylitornion kunnan kotiseutuarkisto., LK 27.6.1950, 25.6.1957, 22.6.1973, PS 24.6.1958, 23.6.1959.

Suomen suurin luonnonjuhla

JUHANNUSAATTONA AAVASAKSALLA

★ Loistavaa ohjelmaa! ★ Radiointi! ★ Tanssia aamuun asti! ★

Keskiyön auringon sadunomaista hohdetta!

Liite 2³¹⁷

³¹⁷ Ps 18.6.1959.

Luovutusik. collien (lasiin)
pentaja. P. (981) 561 005.

myymälätalon 165 m²
Torniossa. Puh. koti 980-
443036, työ 41964.

edullisesti vuokrattavissa Oulun
tai alueella puh. 981-543 730.

pub. (980) 469 80.

SUOMEN KUULUISIN JUHANNUS '87

Aavasaksan Juhannus

ISOSSA FESTIVAALITELTASSA
(SATOI TAI PAISTOI)
19.6. KLO 18-03

HERKULES-SHOW
"LAPIN VAIN-
VIN MIEST"

AURINKOBINGO
YLÄLAVALLA KLO 24-01
(osassa satunnassa Aurinkolavalla)
PÄÄPALKINTO:
VENE + PERÄMOOTTORI

SUNRUN GRAFFITI-TAPAHTUMA
MONSTER-KÄDENVÄÄNTÖKISAT

JUHANNUSTANSSIT
TUOVI & SENAATTORI
• AAVASAKSAN KANSANTALOLLA
19.6. KLO 20-23
• AAVASAKSAN VAARA
YLÄLAVA
19.6. KLO 24-03

YHdistyneinä loppu-
illasta tangokantolassa
TEUVO DINAS

TAVATAAN VAARALLA!

Liite 5.³²⁰